

การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย
ด้าน

การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา



โครงการการศึกษาศักยภาพของเด็กไทย



การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย

ด้าน

การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา



เอกสารประกอบโครงการ
การศึกษาศักยภาพของเด็กไทย

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. 2542

การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย

ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2542

จำนวน 5,000 เล่ม

ISBN 974 - 268 - 7145



เอกสารรายงานวิจัยทางการศึกษาอันดับที่ 225/2542

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

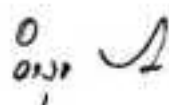
คำนำ

รายงานการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ การศึกษาศักยภาพของเด็กไทยที่มุ่งเน้นการศึกษา และพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันใน สังคมยุคโลกาภิวัตน์ อันได้แก่ ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ทักษะพื้นฐานที่จำเป็น ต่อการทำงาน และคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้จัดทำขึ้นโดยการศึกษา รวบรวม แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย ผลจากการศึกษาดังกล่าวได้ ประมวลมาเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย 9 ด้าน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการ เรียนการสอนได้ทุกวิชาทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับเป้า หมายของหลักสูตร ประกอบด้วยเอกสาร 9 ฉบับ คือ

1. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านทักษะการเรียนรู้
2. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านทักษะการคิด
3. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านทักษะการสื่อสาร
4. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านทักษะการจัดการ
5. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
6. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความขยัน อดทน อดออม และประหยัด
7. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการควบคุมตนเองได้
8. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบ และ มีวินัยในตนเอง
9. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

สำหรับเอกสารเล่มนี้เป็นการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการช่วย เหนือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพให้เกิดขึ้นกับเด็ก ให้มีคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

ผลความสำเร็จครั้งนี้กรมวิชาการขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.อุทุมพร จามรมาน ที่ปรึกษา โครงการ และคณะนักวิจัยที่ร่วมกันศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยไว้ ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและ มัธยมศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้เกิ ดกับเด็กไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป



(นายอำรุง จันทวานิช)
อธิบดีกรมวิชาการ

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	หน้า
หลักการและความเป็นมา	1
วัตถุประสงค์	3
ขอบเขตและนิยามศัพท์	3
บทที่ 2 หลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	4
คุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ	4 v
องค์ประกอบของทักษะการช่วยเหลือผู้อื่นเสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา	10
ลักษณะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา	11
การสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา	18
บทที่ 3 รูปแบบการสอนหรือพัฒนา	26
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้หลักกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	26
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : บทบาทสมมติ	30
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : กรณีตัวอย่าง	33
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : สถานการณ์จำลอง	35
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน	38
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : สื่อประเภทของจริง ของจำลอง และเทคโนโลยี	40
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : เพลงและเกม	41
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : การวาดภาพ	44
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : การแสดงละคร	45
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : กิจกรรมแสดงหุ่น	47
กิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่ใช้ : กิจกรรมเล่านิทาน	49

บทที่ 4	แนวทางการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านทักษะช่วยเหลือผู้อื่น	หน้า 51
	เสียดละ มุ่งมั่นพัฒนา	
	การสอนโดยบทบาทสมมติ	51
	การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง	55
	การสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน	57
	การสอนแบบอภิปราย	59
	การสอนโดยสถานการณ์จำลอง	62
	การวัดและประเมินผล	66
บรรณานุกรม		69
ภาคผนวก		73
คณะผู้จัดทำ		77



สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1	ความต่อเนื่องของการสอนเพื่อสร้างมโนคติ กับการปฏิบัติ	24
แผนภาพที่ 2	กระบวนการสอนเพื่อสร้างมโนคติทางศีลธรรม ในการสอนจริยธรรม	25
แผนภาพที่ 3	การจัดกิจกรรมการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	26



บทที่ 1

บทนำ

หลักการและความเป็นมา

การจัดการศึกษาในปัจจุบันมิใช่มุ่งเพียงเลือกเฟ้นคนเพื่อการใดการหนึ่ง แต่ยังเน้นที่จะพัฒนาคนทุกคนในชาติ เพราะคนนั้นจัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่ง ชาติจะพัฒนาก้าวหน้าไปด้วยดีต้องอาศัยคนที่ได้รับการพัฒนา ทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ จริยธรรม และคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2524)

จากผลการวิจัยวัฒนธรรมการทำงานของคนไทย ที่เกี่ยวกับลักษณะนิสัยในการทำงานของเยาวชนในระบบโรงเรียนพบว่า เยาวชนยังขาดการรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ขาดความอดทนและขาดความภาคภูมิใจในงานที่ทำด้วย (ปริษา วิหคโต, 2526) เยาวชนมักจะมีพฤติกรรมในการทำงานที่ไม่เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เพ่งเล็งระเบียบวินัย แต่จะถือความสะดวกสบายเป็นเกณฑ์ ไม่เกิดค่านิยมที่จะก้าวขึ้นตนเองให้ใช้ความพยายาม ถึงกรรมใด ๆ จึงกระทำไปแต่พอให้เสร็จ ไม่มุ่งความบริสุทธิ์ และความเข้มแข็งจากการทำงาน (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2520) ในทัศนะของบรรจง ชูสกุลชาติ (2517 : 72) มีความเห็นว่าเด็กไทยไม่อาจทำงานใด ๆ ได้ดีเมื่อจบขั้นตอนของการศึกษาแต่ละระดับ ทั้งนี้เนื่องจากการวัดผลการเรียนรู้มิได้สอดคล้องกับผลการพัฒนาคุณลักษณะด้านการทำงาน แต่เป็นการวัดผลจากความรู้และความจำว่าได้หรือตกเท่านั้น เมื่อลองวิเคราะห์จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรพบว่า แนวการจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา โดยปฏิบัติตามหลักสูตรยังกระทำได้ไม่เพียงพอ เพราะคำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์ประจำวิชา และเนื้อหาของวิชามักจะเน้นหนักในทางทฤษฎี จะมีการฝึกทักษะเฉพาะในการปฏิบัติงานแต่ละอ่อย่างมากกว่าเน้นการเสริมสร้างเจตคติด้านความมุ่งมั่น (กรมวิชาการ, 2520 : กรมวิชาการ : 2523) ดังนั้นตามสภาพการปฏิบัติงานจริง ครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ จึงมิได้ให้ความสนใจในการเสริมสร้างคุณลักษณะการทำงานเท่าใดนัก เนื่องจากจุดประสงค์รายวิชาเหล่านี้มิได้ระบุการเสริมสร้างเจตคติเฉพาะด้านให้ชัดเจน การเรียนการสอนวิชาการงานอาชีพที่กำหนดเป็นเพียงวิชาเลือก หรือวิชาพื้นฐานที่จัดไว้เพียงเล็กน้อยในแต่ละระดับการศึกษาจึงไม่เพียงพอ (จันทนา นนทิกร , 2533 หน้า 7) และสิ่งนี้นอกจากจะเป็นการบั่นทอนความสามารถในการใช้

ศักยภาพในการทำงานตั้งแต่วัยเด็กแล้ว ยังจะส่งผลต่อการขาดสมรรถภาพในการทำงานเมื่อเป็นผู้ใหญ่อีกด้วย

นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะในการทำงานของนักเรียน มีหลายรูปแบบ เช่น ชุดการสอน เอกสารประกอบการสอน กิจกรรมการสอนที่มีสื่อผสม (Multimedia) ซึ่งพบว่า จากการทดลองรูปแบบการสอนโดยเสริมสร้างลักษณะนิสัยในการทำงาน เพื่อพัฒนาค่านิยมทางอาชีพของกรรมาธิการได้ผลดี (พันธนีย์ วิหคโต และคณะ 2530 :27-32) แต่ต้องเริ่มต้นด้วยการจัดอบรมวิธีสอนแก่ครูจำนวนมาก เพื่อให้ครูเป็นผู้นำรูปแบบการสอนไปทดลองสอนนักเรียนซึ่งทำให้สิ้นเปลืองทั้งเวลาและงบประมาณ ยังมีการทดลองสอนโดยการแปลงสภาพห้องเรียนเป็นหน่วยงานธุรกิจเพื่อนับวิธีการทำงาน (Marburger, 1985 :190) พบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีในการทำงานเกิดขึ้นเพียงบางส่วน และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่จะมีส่วนสำคัญทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่องานเพิ่มขึ้น และนักเรียนมีความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเรียนกับการตัดสินใจในการทำงานในอนาคตดีขึ้น

ตามหลักจิตวิทยา (Mischel and Mischel ,1976 :85) ที่กล่าวถึงการพัฒนาพฤติกรรมของคน และให้มีคุณลักษณะติดตัวคงทนถาวรนั้น จะต้องมององค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ความสามารถและความต้องการ ความสามารถที่จะทำพฤติกรรมนั้นรวมไปถึงความรู้ ทักษะ และสติปัญญา ส่วนความต้องการนั้นเป็นความต้องการที่จะทำด้วยความพอใจและสม่ำเสมอ และการที่บุคคลทำงานโดยมีความมุ่งมั่นพัฒนาเพื่อผลสำเร็จของงานนั้นมีความสำคัญในตัวเอง ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และการที่งานผูกพันกับกิจกรรมที่ทำให้เกิดการผลิตและบริการที่มีคุณค่าต่อคนอื่น (จันทนา นนทิกร, 2533 : หน้า 5)

การพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ทำงานอย่างเสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา ในขณะเดียวกันยังสามารถช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุขด้วยนั้น เป็นการก้าวไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ชูเมคเกอร์, 2524 : คำนำ) เพราะในสังคมคนต้องอยู่ด้วยกัน พบบปะกัน มีสัมพันธ์ภาพระหว่างกันอยู่แล้ว การมีโอกาสทำงานร่วมกัน ฟังและยอมรับการถ่ายทอดความคิดเห็นแก่กัน ทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขึ้น เมื่อทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมายก็ทำให้เกิดความภาคภูมิใจไปด้วย ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีสังเคราะห์จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน เพื่อให้เกิดคุณลักษณะ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา ของนักเรียนในระดับประถมและมัธยมศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักเรียน ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา
2. เพื่อสังเคราะห์กิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพของนักเรียน ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

ขอบเขตและนิยามศัพท์

1. การช่วยเหลือผู้อื่น คือ ความรู้สึกอย่างหนึ่งในตัวบุคคลต่อความต้องการเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น เมื่อได้พบสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกดังกล่าว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ดีโดยการเสียสละกำลังกาย สิ่งของ เวลา หรือความสุขส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือ และทำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้รับความสุขพ้นจากความลำบากหรือให้ในสิ่งที่เขาต้องการ
2. การเสียสละ คือ การตัดสินใจ หรือตัดสินใจของตน ตัดความยึดถือเสีย การเสียสละ มี 2 นัย คือ สละวัตถุ หมายถึง สละทรัพย์สินสิ่งของๆตนเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น และสละอารมณ์ หมายถึง เป็นคนรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบทางใจ
3. มุ่งมั่นพัฒนา คือ ความรู้สึกที่ต้องการก้าวหน้ากว่าเดิม พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา คือ การใฝ่หาความรู้ มีความคิดริเริ่ม ชยัน สุจริต รับนวัตกรรม หรือแนวคิดใหม่ๆมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางานในหน้าที่

บทที่ 2

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

คุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539 : 83) ได้ศึกษาวิจัยถึงวิธีการพัฒนาจิตลักษณะทางจริยธรรมที่เหมาะสมกับระดับสติปัญญา ความต้องการ และความสามารถในการเข้าใจคนอื่นและสังคมของเด็กนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายถึงมัธยมศึกษาตอนต้น (อายุ 9-13 ปี) และช่วงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (อายุ 14-19 ปี) ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ และมุ่งมั่นพัฒนาได้ดังนี้

1. นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายถึงมัธยมศึกษาตอนต้น

คุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา ของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายถึงมัธยมศึกษาตอนต้น (ช่วงอายุประมาณ 9-13 ปี) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงก่อนวัยรุ่น ควรมีคุณสมบัติเชิงจิตลักษณะทางจริยธรรม 3 ด้าน คือความสามารถในการควบคุมตนเอง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราและความมีเหตุผล มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การควบคุมตนเอง เด็กในวัยก่อนวัยรุ่นนี้มีพัฒนาการในการควบคุมตนเองได้มากกว่าวัยเด็ก เพราะเขาได้รับการฝึกให้รู้ว่าสิ่งใดดีควรทำ และสิ่งใดควรหลีกเลี่ยงมาากพอสมควรแล้ว เด็กมีโอกาสดำเนินการคิดเองตัดสินใจเอง และเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสมถ้าเด็กสามารถทำตัวดี

กระทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์นั้น เพื่อเป็นการสอนเด็ก หรือเป็นตัวแบบในการตัดสินใจให้แก่เด็ก และแนะนำส่งเสริมให้กำลังใจเด็กให้ควบคุมตนเองได้บ่อยขึ้นทุกที่เมื่ออายุมากขึ้น

เด็กในช่วงก่อนวัยรุ่นนี้ เป็นช่วงที่ต้องการทำสิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์หรือผลได้ที่เป็นวัตถุสิ่งของ หรือเป็นการยอมรับนับสนุนรักใคร่ของคนรอบตัวเด็กตั้งแต่พ่อแม่ ครูและ

เพื่อน จะนับเด็กจึงยังเป็นตัวของตัวเองได้น้อย เด็กวัยนี้จึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนต่อไปอีกในเรื่องการควบคุมตนเอง

1.2 การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือการรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นทั้งที่อยู่ใกล้ชิดตนและที่เป็นสมาชิกในกลุ่มใหญ่ด้วย เช่น คนในโรงเรียนเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน หรือในประเทศเดียวกัน ความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับบุคคลและเหตุการณ์รอบตัวนี้เกิดจากการได้รับประสบการณ์ทางสังคมโดยตรง และทางอ้อม และการที่เด็กจะรับรู้สิ่งใดได้มาก ลึกซึ้ง และถูกต้องแม่นยำ ย่อมขึ้นอยู่กับว่ามีสภาพจิตที่ดีของเด็กด้วย

จากการศึกษาวิจัยของเพียเจต์ พบว่าเด็กก่อนวัยรุ่นที่มีสติปัญญาปานกลางหรือดี และมีสภาพจิตดี จะเริ่มมีความคิดและตัดสินใจที่เปลี่ยนไป 3 ด้าน เพื่อเข้าสู่ลักษณะของผู้ใหญ่คือ

(1) การเปลี่ยนจากการคิดและรับรู้สภาพแวดล้อม โดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปเป็นการรับรู้ผู้อื่นอาจคิดรับรู้ และมีความต้องการแตกต่างจากตนได้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการมีความสามารถเอาใจเขามาใส่ใจเรา

(2) การเปลี่ยนจากการพิจารณาที่ผลของการกระทำเท่านั้น มาเป็นการนำเอาเจตนาของผู้กระทำเข้ามาพิจารณาประกอบด้วย เพราะเด็กเริ่มคิดถึงคนอื่นมากขึ้นกว่ายึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ในการที่เด็กจะพัฒนาในสองด้านนี้ได้ ด้วยการที่เด็กได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่แปลกใหม่เสมอ การพาเด็กไปเยี่ยมสถานที่และดูการทำงานของบุคคลอาชีพต่างๆ บุคคลที่พิการ เด็กอ่อน คนชรา หรือคนป่วย จะช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ทางสังคมโดยตรง นอกจากนั้นเด็กยังได้รับประสบการณ์ ทางอ้อมจากสื่อมวลชนด้วยการชมโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และการอ่านสิ่งตีพิมพ์

(3) ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย ตลอดจนปทัสฐานทางสังคม และระเบียบประเพณีมากขึ้นว่ามนุษย์เป็นผู้ตั้งขึ้นจากข้อตกลงกัน หรือจากความเห็นชอบของผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ กฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตอบความเหมาะสมกับสภาพ และลักษณะของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไป

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องเป็นส่วนใหญ่ มิใช่เห็นแก่พวกพ้องหรือเห็นแก่ตนเองเท่านั้น ฉะนั้นเด็กในวัยนี้ควรได้รับการพัฒนาความมีเหตุผลควบคู่ไปด้วย ดังจะกล่าวต่อไป

1.3 ความมีเหตุผล เด็กวัยนี้มองเห็นความแตกต่างระหว่างตนเองกับคนอื่น ส่วนใหญ่สามารถเข้าใจหรือเห็นความสำคัญของสิ่งที่มีตัวตน ตัดยัดวัตถุ ยังไม่เข้าใจสิ่งที่เป็น

นามธรรมหรือสัญลักษณ์มากนัก ในขั้นนี้ความตึงตังยังต้องแปลงเป็นสิ่งของที่เด็กพอใจอยากได้ ความไม่ดีเป็นวัตถุสิ่งของที่ไม่น่าพอใจ เช่น สกปรก มีกลิ่นเหม็น หรือ ไม่สวยงาม เด็กวัยนี้นิยมชมชอบคนอื่นที่รูปร่างหน้าตา การแต่งกายสวยงาม หรือเขามีเครื่องใช้ที่โก้หรู แต่เด็กยังไม่สามารถจะเข้าใจความงดงามทางจิตใจ หรือคุณค่าที่ลึกซึ้งของศิลปะต่าง ๆ ได้มากนัก

ความเข้าใจของเด็กก่อนวัยรุ่นยังมีข้อจำกัดในความเข้าใจแจ่มชัดเฉพาะในสิ่งที่เห็นอยู่รอบตัว และในขณะปัจจุบันมากกว่าเข้าใจสิ่งที่ไกลตัว เด็กเข้าใจคำว่า “พวกของเรา” มากกว่าคำว่าส่วนรวม ฉะนั้นเด็กวัยนี้จึงเห็นความสำคัญของกลุ่มเพื่อนและคนที่แวดล้อมตัวเองมากกว่าเห็นแก่ส่วนรวมหรือมนุษยชาติ การสอนเด็กเรื่องเหตุผลในระยะนี้จึงต้องสอนให้เด็กลดความเห็นแก่ตัวลง ให้เห็นแก่ผู้อื่นมากขึ้น และเริ่มแผ่ขยายวงออกไปไกลตัวเด็กยิ่งขึ้นทุกทีเมื่อเด็กอายุมากขึ้น การสอนเด็กวัยนี้จะต้องใช้การที่เหมาะสมกับธรรมชาติทางจิตใจของเด็ก ไม่ใช่ใช้วิธีที่เหมาะสมกับเด็กเล็กหรือวัยรุ่นมากเกินไปสำหรับเด็กวัยนี้ การลงโทษเพียนตีหรือทำให้เจ็บภายในวัยนี้ควรลดน้อยลง

มีการวิจัยของครู พบว่าแนวทางที่ครูอาจจะประสบความสำเร็จในการอบรมสั่งสอนนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายคือ ถ้านักเรียนรักใคร่ศรัทธาในครูที่รักและเข้าใจนักเรียนที่ตนสอน การอบรมสั่งสอนจะเกิดผลดีต่อจริยธรรมของเด็กอย่างเด่นชัด

ในกรณีที่มีช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนในวัยก่อนวัยรุ่นด้านการใช้เหตุผลโดยที่ครูใช้เหตุผลอยู่ในขั้นสูงเกินไปหรือเป็นนามธรรมเกินไป นักเรียนรับไม่ได้มากควรให้เพื่อนที่มีจริยธรรมสูงกว่าแต่ใกล้เคียงกับเด็กเอง เป็นผู้พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กด้วยกัน โดยการใช้การอภิปรายรายกลุ่ม โดยครูควบคุมให้กลุ่มพิจารณาเรื่องที่กำหนดให้ หรือจะใช้บทเรียนด้วยตนเองที่สร้างแล้ว ประเมินผลแล้วเป็นหลัก หรือเป็นกิจกรรมเสริมการสอนของครูก็ได้

2. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

คุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ช่วงอายุ ประมาณ 14-19 ปี) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นควรมีคุณสมบัติเชิงจิตลักษณะทางจริยธรรม 3 ด้านคือการเห็นแก่ส่วนรวมและมีมนุษยธรรม ความสามารถควบคุมตนเองอย่างเต็มที่และความเป็นประชาธิปไตย มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเห็นแก่ส่วนรวมและมีมนุษยธรรม พัฒนาการของมนุษย์เริ่มตั้งแต่การเห็นแก่ตัว ทำทุกอย่างเพื่อให้ตัวเองได้รับความสุขสบายและไม่ถูกทรมานทางกาย มาเป็นเห็นแก่

พวกพ้องและหมู่คณะ มากกว่าจะเห็นแก่ตัวจะรู้จักการเสียสละเพื่อผู้ที่ตนรักใคร่สนิทสนม
 ท้ายที่สุดคือ การเห็นแก่ส่วนรวม ประเทศชาติ และเห็นแก่มนุษยด้วยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไกล
 ตนแต่ก็รวมถึงตนเอาไว้ด้วย ขั้นสุดท้ายจะปรากฏขึ้นในช่วงวัยรุ่นตอนกลางหรือตอนปลาย
 แต่การที่บุคคลจะมีความเจริญทางจิตใจถึงขั้นสูงนี้ต้องอาศัยพื้นฐานทางจิตใจที่สำคัญ 3
 ประการ จากผลการวิจัยในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีพื้นฐานทางจิตใจนั้นคือ
 สติปัญญาถึงขั้นเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมและสัญลักษณ์ประสบการณ์ทางสังคมที่กว้างขวางลึก
 ซึ่งและสุขภาพจิตที่ดี ช่วงวัยรุ่นเด็กจะมีความสามารถทางสติปัญญาทางการรู้การคิดสูงขึ้น
 เข้าใจสภาพแวดล้อมทางตำนานนามธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถเข้าใจคำสั่งสอนทางพุทธศาสนา
 ที่เป็นนามธรรม สามารถตั้งข้อสมมติฐานนั้น และยังสามารถคิดแบบสร้างหลักและแบบ
 แดกจากหลัก เช่น ทราบว่าพฤติกรรมอะไรบ้างหมายถึง การเสียสละ หรือ การเสียสละ
 นั้น ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ หมายถึงพฤติกรรมอะไร ความสามารถ ทางสติปัญญาในขั้นสูงนี้
 จะทำให้บุคคลสามารถเข้าใจบุคคลอื่น สังคมและมนุษยชาติได้อย่างลึกซึ้ง ถ้าได้มีโอกาส
 รับรู้ รับทราบประสบการณ์ทางสังคมที่กว้างขวาง ทั้งทางตรงและทางอ้อมก็ได้สำหรับสุขภาพ
 จิตที่ดีทำให้เกิดการรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างถูกต้องแม่นยำและเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม
 ได้มาก แต่ถ้าวัยรุ่นมีปัญหาขัดแย้งด้านสุขภาพจิต อาจจะทำให้มีการหยุดชะงักของ
 พัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม อยู่เพียงในขั้นต่ำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ และไม่ขึ้นไปสู่ขั้น
 การเห็นความสำคัญของประเทศชาติ ศาสนา กฎหมาย และมนุษยธรรม และไม่ทันพัฒนา
 ไปถึงขั้นการเคารพตนเอง และยึดหลักอุดมคติสากลเมื่อเป็นผู้ใหญ่

2.2 ความสามารถควบคุมตนเองอย่างเต็มที่ ถ้าผู้ใหญ่เปิดโอกาสให้เด็กคิดและ
 ตัดสินใจกระทำด้วยตนเอง บ่อยครั้งขึ้นตามอายุที่มากขึ้น โดยผู้ใหญ่ทำตนเป็นที่ปรึกษาผู้คิด
 ของเด็ก มากกว่าเรียกร้องให้เด็กเชื่อฟังตนเองแต่ฝ่ายเดียว การฝึกให้เด็กควบคุมตนเองให้
 อย่างเต็มที่ จะทำให้เยาวชนเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีอิสระในตนเองอย่างสมบูรณ์ ผู้ที่ถูก
 ควบคุมตนเองน้อยลงในวัยรุ่นจึงจะมีโอกาสพัฒนาความสามารถควบคุมตนเองมากขึ้น เมื่อ
 เป็นผู้ใหญ่จะกลายเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูง

ความสามารถควบคุมตนเองนี้ประกอบด้วย ลักษณะของการมองเห็นความสำคัญอง
 ประโยชน์ที่จะมีมาในอนาคตมากกว่าประโยชน์ปัจจุบัน การเลือกกระทำพฤติกรรมที่แสดงถึง
 การอดได้รอได้ เพราะเชื่อว่าการกระทำของตนจะส่งผลให้เกิดผลดีตามที่ตนต้องการได้
 นอกจากนั้นความสามารถควบคุมตนเองยังเกี่ยวกับการไม่หวังผลจากภายนอก แต่บุคคล
 สามารถให้รางวัลตนเอง และลงโทษตนเองได้เหมาะสมโดยรางวัลที่ให้กับตนเองอยู่ในรูปของ

ความพอใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง ส่วนการลงโทษตนเองก็คือการเกิดความรู้สึกสบายใจ วิตกกังวล และละอายใจ

2.3 ความเป็นประชาธิปไตย บ้านและโรงเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน เมื่อนักเรียนมีจริยธรรมในชั้นสูงก็จะกลายเป็นคนที่มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยสูงด้วย นั่นคือการรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ตัว หรือพวกพ้องมีวินัยในตนเอง โดยสามารถควบคุมตนเองได้ไม่ต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอกมากนัก มุ่งอนาคตมากกว่ามุ่งปัจจุบัน รู้จักอดไหว้อได้อย่างถูกกาลเทศะ รักความยุติธรรมและความเสมอภาค เป็นต้น คุณสมบัติทางพุทธศาสนาที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพ ด้านทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

ระบบความคิดตามหลักพุทธธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมโดยตรง ปัญญาถือว่าเป็นองค์ธรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะช่วยให้คนพ้นจากความโง่ หลง หรือ อวิชชา ทำให้เห็นความจริงและนำไปสู่จริยธรรม แต่ปัญญาจะเกิดและพัฒนาได้ต้องมีการพัฒนาปัญญาเช่นใช้หลักของปัญญา 3 คือ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต 2532 : 133)

1. ปัญญาเกิดแต่การคิด การพัฒนาหาเหตุผล
2. ปัญญาเกิดแต่การสดับ การเล่าเรียน
3. ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรม ลงมือปฏิบัติ

เมื่อปัญญาได้รับการพัฒนามากขึ้น จริยธรรมของบุคคลก็ยิ่งมีมากขึ้นด้วย ด้วยเหตุนี้การพัฒนาจริยธรรมจึงมีความจำเป็นจะต้องพัฒนาปัญญาไปด้วยเพราะจริยธรรมของบุคคลจะเจริญงอกงามไปพร้อม ๆ กับปัญญา เมื่อมนุษย์เริ่มใช้ปัญญาก็แสดงว่าเขาได้มีการศึกษา การศึกษาที่แท้จริงตามแนวพุทธวิธีเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเกิดสัมมาทิฐิคือ บุคคลได้เริ่มใช้ปัญญาคิดจนสามารถมองเห็นสภาพของชีวิตว่า มีความเปลี่ยนแปลง มีความทุกข์ มีปัญหาที่จะต้องแก้ไข มีใช้สิ่งที่จะยึดถือในตน สัมมาทิฐิจะเป็นตัวนำให้เกิดกุศลธรรม และความไพบุลย์เป็นตัวชักจูงและกำหนดชีวิตให้บุคคลประกอบกรรมที่เกื้อกูล เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

สัมมาทิฐิ หรือความเห็นที่ถูกต้อง แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. **โลกียสัมมาทิฐิ** ความเห็นชอบระดับโลกียคือ ยังขึ้นต่อโลกได้แก่ความเห็นความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก และชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดี เป็นไปตามทำนองคลองธรรม หรือสอดคล้องกับศีลธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่า ว่า ดี / ชั่ว ถูก / ผิด อะไรดี

กว่า/ อะไรเร็วกว่า ควรเป็น/ไม่ควรเป็น ทำเป็น / ไม่น่าเป็นอย่างไร เป็นต้น ตลอดจนหลักความเชื่อ หลักความเห็นต่าง ๆ ที่จะรักษาคุณค่าที่ดีงามถูกต้องไว้ทฤษฎีเหล่านี้เกิดจากการหล่อหลอมของสังคม จึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อม และความเป็นไปของสังคม แต่ก็ไม่ขัดแย้งกับหลักธรรม หรือกฎแห่งกรรม โลกียสัมมาทิฏฐินี้แสดงถึงค่านิยมพื้นฐานเช่น ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ความมุ่งมั่นพัฒนาให้ผลสำเร็จที่เกิดจากการกระทำ หรือความเพียรพยายาม ตามความสามารถ และสติปัญญาของตนเอง ความรู้จักพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเอง เป็นต้น และเมื่อเป็นความรู้ความเข้าใจที่สอดคล้องกับความเป็นจริง ตามธรรมชาติของชีวิตโลกียสัมมาทิฏฐินี้จึงอาจเชื่อมโยงก้าวต่อไปถึงโลกุตตระสัมมาทิฏฐิได้ด้วย

2. **โลกุตตระสัมมาทิฏฐิ** ความเห็นชอบระดับโลกุตตระ คือไม่ขึ้นต่อโลก ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริงหรือรู้เข้าใจธรรมชาติมันเอง คือมีความรู้ความชัดเจนแจ่มแจ้งถึงขั้นเป็นมรรคเป็นผล ทำให้เป็นอริยบุคคลเท่านั้น

การที่สัมมาทิฏฐิ ซึ่งจัดว่าเป็นปัญญา จะเกิดได้นั้น จะต้องอาศัยปรโตโฆสะ และ โยนิโสมนสิการ นั่นคือ

ปรโตโฆสะ คือเสียงจากผู้อื่น หรือการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่นการสั่งสอน แนะนำ ถ้ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ในส่วนที่ดี เรียกว่า กัลยาณมิตร อาจเรียกว่า **วิธีการแห่งศรัทธา**

โยนิโสมนสิการ คือ การทำโนใจโดยแยบคาย หรือการใช้ความคิดที่ถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างเป็นระเบียบจัดเป็นองค์ประกอบภายในได้แก่ ปัจจยัตถ์บุคคลอาจเรียกว่า **วิธีการแห่งปัญญา** หรือเป็นปัจจัยให้เกิดปัญญา ตามลำดับขั้นตอน 4 ขั้นตอนคือ

1. **คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย (อุบายมนสิการ)** คือการคิดอย่างมีวิธี คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง

2. **คิดเป็นทาง (ปถมนสิการ)** คือ การคิดได้อย่างต่อเนื่องเป็นลำดับความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล ไม่ยุ่งเหยิงสับสน รวมถึงความสามารถที่จะชักนำแนวคิดเข้าสู่ทางที่ถูกต้อง

3. **คิดตามเหตุ หรือคิดอย่างมีเหตุผล (การณมนสิการ)** คือคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดต่อกัน ให้เข้าใจถึงต้นเค้าเพื่อแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4. **คิดให้เกิดผล (อุปทกมนสิการ)** คือ คิดพิจารณาให้เกิดผลที่ประสงค์ เป็นการคิดพิจารณาให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียรคิดในทางให้หายหวาดกลัว ให้หาย

โกรธเป็นต้น

องค์ประกอบของการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่น พัฒนา

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

องค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรม หรือการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องให้กับผู้เรียนมี 2 ด้านคือ องค์ประกอบภายนอก และองค์ประกอบภายใน

(พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) 2531 : 129-137) ดังนี้

1. องค์ประกอบภายนอก คือสิ่งที่แวดล้อมบุคคลนั้นอยู่ซึ่งมีทั้งรูปธรรม และนามธรรมคือ

1.1 องค์ประกอบด้านรูปธรรม คือสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น ชุมชน สภาพทางนิเวศวิทยา ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์มาก

1.2 องค์ประกอบด้านนามธรรม เช่น ค่านิยม ถ้าคนในสังคมมีค่านิยมที่ดี ย่อมมีแนวโน้มที่จะทำดีกันมาก ค่านิยมนี้จะส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคลเพราะบุคคลย่อมกระทำในสิ่งที่เขาเห็นว่าดี มีคุณค่า ดังนั้นหากคนในสังคมมีค่านิยมที่ดี ย่อมมีการทำดีกันมาก สังคมจะมีความสุข แต่ถ้ามีค่านิยมในทางไม่ดีสังคมจะเดือดร้อน

2. องค์ประกอบภายใน เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษาและเป็นพื้นฐานของตัวจริยธรรม ซึ่งต้องสร้างให้มีขึ้นให้ได้มีจะเน้นการฝึกฝนทางจริยธรรมก็จะสำเร็จได้ยาก องค์ประกอบภายในมี 3 ประการคือ จิตสำนึกในการศึกษา แรงจูงใจในทางศีลธรรม และความรู้จักคิด คิดเป็น คิดแยกตาย ดังนี้

2.1 จิตสำนึกในการศึกษา คือ การมีความใฝ่ที่จะพัฒนาตัวเองขึ้นไป ต้องการชีวิตที่เจริญงอกงามเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ขึ้น การใฝ่ฝึกฝนตนเองเช่นนี้ถือว่าเป็นการใฝ่ดีและมีความพร้อมที่จะรับและพร้อมที่จะปฏิบัติตามหลักจริยธรรมคนที่มีจิตสำนึกในการศึกษาจะมองอะไรด้วยความรู้สึกที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดีหรือร้ายก็ตาม ย่อมนำมาเป็นบทเรียนสอนตนเอง พัฒนาตนเอง เป็นการได้ประโยชน์จากประสบการณ์ได้ทั้งสิ้น

2.2 แรงจูงใจในทางศีลธรรม คือ ใฝ่ในทางดี ในทางสร้างสรรค์ เรียกว่าใฝ่ธรรม หรือ “ฉันทะ” คนที่มีฉันทะ จะมุ่งสร้างสรรค์ประโยชน์ พัฒนา ตนเอง จะเกิดการใฝ่รู้และแสวงหาในสิ่งที่ดี ใฝ่ทำในสิ่งที่ดี ชีวิตก็จะมีปัญหาน้อย ฉันทะนี้มีประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์สังคมมาก ถ้าสังคมสร้างคนให้มี “ฉันทะ” ในการทำงานมาก สังคมนั้นจะเจริญได้

อย่างไม่มีปัญหา

2.3 ความรู้จักคิด คิดเป็น คิดแบบคยหรือโณโสมนสิการเป็นหลักสำคัญเพราะช่วยให้คนพึ่งตนเองได้ การคิดเป็นช่วยให้เกิดปัญญาและจะกลับไปเชื่อมโยงกับจิตสำนึก ในการศึกษาและใฝ่รู้อีก เพราะการเรียนรู้จะต้องรู้จักคิด คิดเป็น คนที่มองอะไรเป็นย่อมได้ปัญญา แต่คนมองอะไรไม่เป็นจำต้องพึ่งปัญญาผู้อื่น การยอมรับและพึ่งพาในปัญญาของผู้อื่นเรียกว่า “ศรัทธา” ก็เป็นเรื่องอันตรายแฝงอยู่ เพราะถ้าไปศรัทธาในสิ่งที่ไม่ดีงาม ก็จะพาดพิงไปสู่ความเสื่อมได้ ดังนั้นตามหลักพุทธศาสนาจึงสอนให้มีศรัทธา ในสิ่งที่ดีที่เรียกว่า “ กัลยาณมิตร ” เพราะช่วยชักจูงไปในทางที่ดี

ลักษณะการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

ลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2-3) แบ่งลักษณะจริยธรรมของมนุษย์ ออกเป็น 4 ประการคือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้นการกระทำชนิดใดควรทำ และชนิดใดควรละเว้น พฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมและประเภทใดไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้ขึ้นอยู่กับอายุ การศึกษา และพัฒนาการสติปัญญาของคนด้วย

2. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือ งดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น

3. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนเองหรือไม่ชอบเพียงใดซึ่งเจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของคนในสังคมนั้น

4. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวมานั้นจะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล การศึกษา เหตุผลเชิงจริยธรรม จะทำให้ทราบว่าบุคคลที่มีจริยธรรมในระดับที่ต่างกัน อาจจะมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจจะมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำ และอยู่ในระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้

การช่วยเหลือผู้อื่น

โรเซนฮาน (Rosenhan) ได้กล่าวถึงการช่วยเหลือผู้อื่นว่าการช่วยเหลือผู้อื่นหมายถึงความรู้สึกอย่างหนึ่งในตัวบุคคลต่อความต้องการเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น เมื่อได้พบกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกดังกล่าว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ดีโดยการเสียสละ กำลังกาย สิ่งของ เวลา หรือความสุขส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือและทำประโยชน์ให้ผู้อื่น ได้รับความสุขพ้นจากความลำบากหรือให้ผู้อื่นในสิ่งที่เขาต้องการ

โรเซนฮาน แบ่งการช่วยเหลือผู้อื่นเป็น 2 ประเภทคือ

1. Normative Altruism เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นที่ผู้กระทำการต้องการผลตอบแทนเป็นการทำตามมาตรฐานของสังคม ผู้กระทำการรางวัลทางสังคมเช่น คำชมเชยและโดยทั่วไปผู้กระทำมักจะไม่ต้องเสียภัยและถ้าจะได้รับความลำบากจากการกระทำน้อยมาก

2. Autonomous Altruism เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นที่กระทำโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นการกระทำเพราะความเห็นใจ ทำด้วยความเต็มใจ เพื่อความดีในแง่ของจริยธรรมโดยแท้จริง แม้ว่าผู้กระทำจะต้องเสี่ยงภัยอันตรายหรือได้รับความลำบากจากการช่วยเหลือผู้อื่น

วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (วารินทร์ ม่วงสุวรรณ 2517 : 14) ได้สรุปลักษณะที่แสดงว่าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นออกเป็น 2 ประการคือ

1. การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการกระทำเพื่อผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ความลำบากของตนเอง

2. การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นการแสดงถึงการเสียสละความใจกว้างโอบอ้อมอารีความเห็นใจ และความเข้าใจถึงความลำบากของผู้อื่น

นอกจากนี้คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ม.ป.ป. : 187-188) ยังได้แบ่งชนิดของการช่วยเหลือผู้อื่น ได้ดังนี้

1. กำลังกาย ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยกำลังกายในการช่วยทำธุระการงานให้การสงเคราะห์เท่าที่กำลังจะช่วยได้ด้วยด้วยความยินดีเต็มใจแม้งานเล็กน้อย

2. ทางวาจา ได้แก่ ช่วยเหลือให้คำแนะนำ ช่วยเจรจาเอาเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์เพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ผู้อื่น และช่วยพูดปลอบใจเมื่อเพื่อนฝูงได้รับความลำบากเดือดร้อน

3. ทางกำลังสติปัญญา ได้แก่ ช่วยแสดงความคิดเห็นช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อน ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกต้องที่ชอบ และช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้อื่นตามกำลังสติปัญญาของตน

4. ทางใจ ควรฝึกจิตใจของตนเองให้รู้จักเห็นใจผู้อื่น ควรให้อภัยในความผิดของผู้อื่นเสมอ ไม่อาฆาตจองเวร

การช่วยเหลือผู้อื่นในแต่ละชนิด แสดงออกเป็นพฤติกรรมได้ดังนี้

1. การช่วยเหลือผู้อื่นทางกาย

- ช่วยหิ้วหรือถือของหนัก
- ช่วยจูงคนข้ามถนน
- สละที่นั่งบนรถประจำทาง
- ช่วยเหลือบุคคลที่ได้รับอุบัติเหตุ
- ช่วยทำประโยชน์ให้แก่โรงเรียน
- ทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน วัด

2. การช่วยเหลือผู้อื่นทางเวลา

- พุดจาปลอบโยนเมื่อผู้อื่นได้รับทุกข์
- บอกทางให้กับผู้ที่ไม่รู้จักให้ไปถึงที่หมายได้
- พุดจว่ากล่าวตักเตือนเพื่อนด้วยความจริงใจ
- ช่วยเหลือให้คำแนะนำ
- ช่วยเจรจาเป็นธุระให้ได้ผลสำเร็จ

3. การช่วยเหลือผู้อื่นทางสติปัญญา

- ช่วยแสดงความคิดเห็น
- ช่วยแก้ปัญหาคความเดือดร้อน
- ช่วยหาแนวทางที่ถูกต้อง
- ช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้กับบุคคลอื่น
- รายงานข่าว เล่าประสบการณ์

4. การช่วยเหลือผู้อื่นทางใจ

- รู้สึกสงสารบุคคลที่มีความทุกข์
- ไม่กล่าวซ้ำเติมบุคคลที่ผิดพลาด
- เอาใจใส่และสังเกตความรู้สึกของบุคคล
- สนใจทุกข์สุขของบุคคลอื่น
- ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 7) ได้ให้ลักษณะและความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นไว้ดังนี้

1. การช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคุณธรรมที่ผู้ใดประพฤติปฏิบัติได้ย่อมแสดงว่าผู้นั้นมีลักษณะน้ำใจดี มีคุณธรรมในการผูกพัน ความมีไมตรีของหมู่คณะไว้

2. ผู้ที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่นย่อมเป็นคนมีเสน่ห์ มีคนรักนับถือ จะทำการสิ่งใดมักมีผู้เต็มใจช่วยเหลือให้กิจการสำเร็จ

3. การแสดงความช่วยเหลือผู้อื่นต้องเป็นไปด้วยน้ำใสใจจริงและต้องแสดงถึงพร้อมด้วย กาย วาจา ใจ

4. การช่วยเหลือผู้อื่นที่แท้จริงนั้น ย่อมไม่หวังผลตอบแทนไม่ได้ทำไปหวังให้ผู้อื่นยกย่องหรือให้เขาให้แก่เราบ้าง ถ้าแสดงโดยไม่หวังผลตอบแทนแล้ว จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสนใจ คนที่ขาดการช่วยเหลือผู้อื่นจะเป็นคนใจแคบไม่เห็นใจผู้อื่น คิดจะเบียดเบียนให้เขาได้รับความเดือดร้อนโดยหาประโยชน์ให้แก่ตนฝ่ายเดียว

การช่วยเหลือผู้อื่นสามารถแสดงแก่บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดสนิทสนม แล้วแผ่ออกไปจนถึงบุคคลที่อยู่ห่างออกไปทุกที่ จนถึงสังคมบ้านเมืองและประเทศชาติ และการแสดงการช่วยเหลือผู้อื่นจะเริ่มจากระดับที่เห็นง่ายไปจนถึงระดับที่เห็นได้ยาก ดังนี้คือจากการสละทรัพย์สินสิ่งของ กำลัγκαย แนะนำทางวาจา ช่วยให้มีสติปัญญาไปจนถึงทางใจ

กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ทั้งคนและสัตว์ทั้งปวง

มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข หรือเมื่อเห็นผู้อื่นประสบผลสำเร็จ

อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือมองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มันคงพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน ปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

นอกจากนี้ยังยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี ซึ่งเรียกว่าสังคหวัตถุ 4 อย่างดังต่อไปนี้

1. ทาน ให้ปันคือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัย 4 หุ่นหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกันคือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล ชักจูงในทางที่ดีงาม ให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี เกิดไมตรีรักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อุตตจริยา ทำประโยชน์แก่เขาคือช่วยปรับปรุงส่งเสริม

4. สมนัตตตา เอาตัวเข้าสมานคือทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ช่วยแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

บุคคลผู้เป็นสมาชิกที่ดี ของชุมชน ควรมีหลักธรรมคือ

ก. พึ่งตนเองได้ คือทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบตนเอง ไม่ทำตัวให้เป็นปัญหาหรือเป็นภาระของหมู่คน

ข. อยู่ร่วมในหมู่คณะด้วยดี ในด้าน

1. เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจและความสุภาพ เคารพนับถือกันต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวิจิตรกรรม พูตกันด้วยเมตตา คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตาโมกกรรม ติดต่อกันด้วยเมตตา คือตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย

5. สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือมีความประพฤติสุจริตตั้งงามรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

6. ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้า กันได้คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักทางสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

บุคลิกภาพส่วนตัวของคนไทยที่ชาวตะวันตกมีความเห็นพ้องกันเป็นส่วนใหญ่คือ ความใจบุญสุนทานของคนไทย โดยสังฆราชบางเลกซ์เห็นว่าคนไทยมีลักษณะดังต่อไปนี้

- คนไทยเป็นคนใจบุญสุนทาน และไม่ยอมให้คนจนๆ จากไปเป็นอันขาดโดยไม่บริจาคเบี้ย ข้าว หรือผลไม้ให้ไปด้วย พระเจ้าแผ่นดินเองก็พระราชทานหรือสั่งให้พระราชทานเครื่องบริโภคแก่คนจนตั้งหลายร้อยคนทุกวัน

ความเสียสละ

มิลินท์ ลำภาเงิน (2524 : 11) กล่าวว่า การเสียสละหมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกโดยการให้เพื่อนยืมอุปกรณ์การเรียน แบ่งปันอาหารหรือสิ่งของให้เพื่อน น้องหรือบุคคลอื่น ช่วยทำงานบ้าน โรงเรียน สละที่นั่งให้บุคคลที่อ่อนแอกว่า ไม่เอาเปรียบเพื่อนร่วมงานเต็มใจทำงานเมื่อได้รับการขอร้องหรือไว้วางใจ

นอกจากนี้ พระราชวิสุทธิโมลี กล่าวว่า การเสียสละหมายถึง

1. การมีจิตเมตตาโอบอ้อมอารี เสียสละพัสดุ และแรงงานของตน
2. การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม
3. การบริจาคช่วยเหลือสาธารณสุข เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล
4. การส่งเสริมคนผู้มีความเสียสละและไม่ยกย่องคนที่ไม่เสียสละ

นอกจากนี้ยังเขียนถึงหลักธรรมส่งเสริมการเสียสละช่วยเหลือกันประกอบด้วย

1. ทาน การให้ การบริจาค (มงคลสูตร)
2. ทาน ให้ปันสิ่งของของตนเองแก่ผู้อื่น (สังคหวัตถุ)
3. อุตถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประเสริฐแก่ผู้อื่น
4. จาคะ สละให้เป็นของๆ ตนแก่คนที่ควรให้ปัน (มรवासธรรม)

ส่วนพระราชวรมุนี (2529 : 421) กล่าวถึงจาคะแปลว่า การสละหรือสละให้ หมายถึง การให้ที่แท้จริงทั้งสละวัตถุ และจิตใจไม่ปรารถนาผลตอบแทน สุขสบายใจในการกระทำ มิได้กระทำเพราะหวังผลตอบแทนแก่ตน จิตใจโน้มไปในทางที่จะให้สงเคราะห์ ช่วยเหลือให้เขาได้รับประโยชน์ แก้ปัญหาให้เขา ให้เขามีความสุข ยินดีพอใจในการให้ ให้ความตั้งใจจริง

ประโยชน์ของความเสียสละ พระเทพวิมลโมลี (2528 : 42-44) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความเสียสละไว้ว่า ธรรมตาคนเราที่อยู่ในสังคมจะต้องรู้จักเป็นคนเสียสละในคราวเสียสละ จะต้องเป็นคนรู้จักสละให้เป็นสิ่งของๆ ตนแก่คนที่ควรให้ปัน ซึ่งเป็นการแสดงน้ำใจเพื่อผูกไมตรี

นอกจากนี้ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 125) ได้สรุปประโยชน์ของความเสียสละไว้ดังนี้

1. สร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม
2. ส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ
3. ได้รับไมตรีจิตจากบุคคลอื่น

4. เป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น
5. ทำให้ใจเป็นสุข

พัฒนาการของความเสียสละ มีนักจิตวิทยาหลายท่านได้อธิบายถึงการเกิดและการพัฒนาความเสียสละแตกต่างกันออกไปพอสรุปเป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้

1. กลุ่มจิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาที่สำคัญของกลุ่มนี้คือ ซิกมันด์ฟรอยด์ ได้อธิบายว่าความเสียสละเกิดจากแรงกระตุ้นของอีโก้ (Ego) ที่พยายามจะทำความดีเพื่อชดเชยการกระทำที่ไม่ดี (เห็นแก่ตัว) ในวัยเด็ก

2. กลุ่มจิตวิทยาพัฒนาการ นักจิตวิทยาที่สำคัญของกลุ่มนี้คือเพียเจต์ ซึ่งได้กล่าวว่าความเสียสละเกิดจากการเรียนรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และมีนักจิตวิทยาสาขาเดียวกันได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ความเสียสละเกิดจากการเรียนรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

3. กลุ่มทฤษฎีการคล้อยตามแบบของสังคม นักจิตวิทยาที่สำคัญของกลุ่มนี้คือ เบอร์โควิทซ์ และแดเนียล ซึ่งอธิบายว่า ความเสียสละจะเกิดจากแรงจูงใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนแก่บุคคลกระทำเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากนี้ไวท์ ได้นำทฤษฎี ของเลอวิน มาอธิบายเพิ่มเติม ความเสียสละจะเป็นผลมาจากแรงจูงใจสองแรงของบุคคล ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลสนองความต้องการของตนเองและผู้อื่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า นักจิตวิทยาแต่ละกลุ่มอธิบายการเกิดและพัฒนาการความเสียสละแตกต่างกันออกไป กลุ่มจิตวิเคราะห์เชื่อว่า ความเสียสละเกิดจากแรงกระตุ้นของอีโก้ ส่วนกลุ่มพัฒนาการทางจิตวิทยาเชื่อว่าความเสียสละเกิดจากการเรียนรู้ และกลุ่มคล้อยตามแบบของสังคมเชื่อว่าความเสียสละเกิดจากแรงจูงใจ

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเสียสละ

1. การให้ทางกาย ได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่นทำธุระการงานที่ไม่มีโทษไม่พึงดูดายช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์
2. การให้ทางวาจา ได้แก่ การช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งทางโลกและทางธรรมช่วยเหลือจากรเป็นธุระให้สำเร็จประโยชน์
3. การให้ทางกำลังสติปัญญา ได้แก่ การช่วยเหลือแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมาช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่ไม่ทำผิด
4. การให้ด้วยกำลังทรัพย์ ได้แก่ แบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ขัดสนที่สมควร

ให้แบ่งปันเงินทองให้ผู้ที่กำลังขัดสน

5. การให้ทางใจ ได้แก่ ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน

การสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

1. แนวการสอนจริยศึกษาโดยทั่วไป

1.1 การขัดเกลากายทางสังคม (Socialization)

การขัดเกลากายทางสังคมเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมยุคหนึ่งไปยังสังคมอีกยุคหนึ่ง เป็นกระบวนการที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดอยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบเพื่อให้ผู้เรียน รับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งทักษะที่จำเป็นในการดำรงอยู่และการบำบัดความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนเจริญเติบโตเต็มที่ตามวุฒิภาวะ ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่ตนเป็นสมาชิก เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เข้าร่วมด้วยในฐานะสมาชิก ทำให้มนุษย์เกิดความเป็นตัวตน (Self) สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความประพฤติให้เหมาะสมกับวาระและโอกาสต่าง ๆ

การขัดเกลากายทางสังคม เป็นการเรียนรู้ทางตรงหรือทางอ้อมได้ ทางตรงเป็นการสอนหรือบอกกันโดยตรง เช่น พ่อแม่สอนลูก ครูสอนนักเรียน เพื่อนบอกเพื่อน ฯลฯ ส่วนทางอ้อม เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต เลียนแบบ เช่น เลือกซื้อสินค้าที่ใช้ในครัวเรือน โดยเลียนแบบตามดาราที่โฆษณา

สำหรับสถาบันหรือตัวแทนที่ทำหน้าที่ขัดเกลากายทางสังคม มี 6 กลุ่ม คือ

1. ครอบครัว เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และความประพฤติของเด็กเป็นอย่างยิ่งทั้งทางตรงและทางอ้อม
2. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอายุระดับใกล้เคียงกันโดยอาจรวมเป็นกลุ่มเพื่อนธรรมดาจนถึงชมรม สมาคมที่ตนสนใจ เช่น สมาคมนักเรียนเก่า ชมรมฟุตบอล กลุ่มเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นต้องการอยู่กับเพื่อนที่มีรสนิยมใกล้เคียงกัน
3. โรงเรียน เป็นเสมือนบ้านที่สองของนักเรียนที่จะได้รับความรู้ความคิดและวิชาการต่างๆ อย่างเป็นทางการ และเป็นสถานที่ทำให้เด็กมีโอกาสพบปะสมาคมกับเพื่อน
4. กลุ่มอาชีพ ในสังคมมีกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มที่มีคุณค่าหรือระเบียบกฎเกณฑ์ไปตามอาชีพของตน แต่ละอาชีพมีบุคลิกแตกต่างกันไป แต่การอบรมขัดเกลาในวัยนี้เป็นวัยที่ค่อนข้างจะเป็นผู้ใหญ่แล้ว การขัดเกลากายจึงอาจจะยากกว่าเด็ก

5. สถาบันทางศาสนา มีบุคลากรทางศาสนาเป็นตัวแทนที่ขัดเกลาหรือแนะแนวทางให้คนยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นในสิ่งที่ดีงาม มีศีลธรรม จริยธรรม และประพฤติในทางที่ถูกที่ควร การที่บุคคลใดคิดว่าสิ่งใดถูกหรือผิดเกิดจากความเชื่อในศาสนาที่ตนยึดถือ และสิ่งนั้นเป็นอิทธิพลทางจิตวิทยาที่ช่วยสร้างบุคลิกภาพของบุคคล

6. สื่อมวลชน มีหลายประเภท เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ นวนิยาย วรรณคดี มีส่วนขัดเกลาทางสังคมแก่บุคคลในด้านความคิด ความเชื่อ แบบอย่างของความประพฤติ โดยเฉพาะวิกฤติการณ์ในปัจจุบันก้าวหน้ามากมีเทคนิคใหม่ๆ ที่เรียกร้องความสนใจแก่ผู้รับ

1.2 การสอนจริยธรรมตามแนวพุทธวิธี

แต่ละศาสนาได้มีวิธีการสั่งสอนให้ศาสนิกชน ได้เข้าถึงแก่นแท้ของหลักธรรมทางศาสนาของตน โดยมุ่งเน้นการสร้างศรัทธา และการฝึกปฏิบัติตนให้บรรลุจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ การสอนตามแนวพระพุทธเจ้าเน้นเป็นระบบ และมีหลักการสอนที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ของการเผยแผ่สั่งธรรมของพุทธศาสนา มุ่งให้คนที่รับการสอนสำเร็จประโยชน์ 3 ประการ หลุดพ้นจากชาติภพโดยสิ้นเชิงทั้งนี้จะเน้นการช่วยเหลือคนที่มารับคำสั่งสอนเป็นสำคัญ เพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นไปสู่ความสงบสุขตามควรแก่อัตภาพของตน โดยได้วางเนื้อหาการสอนเป็น 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะ ซึ่งเป็นคำสอนให้ละกิเลส ส่วนระดับโลกุตระนั้น เป็นการฝึกฝนอบรมตนให้ถึงความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงไปสู่พระนิพพาน

โครงสร้างเนื้อหาของการสอนตามแนวพุทธวิธี

โครงการสอนกำหนดเป็นสังฆธรรม 3 ประการคือ

1. ปรียัติธรรม เป็นเนื้อหาความรู้ของสังฆธรรมและจริยธรรมทั้งหมด 9 ประการคือ

1.1 รวบรวมเนื้อหาธรรมะเรื่องใหญ่ๆ ไว้ด้วยกัน

1.2 รวบรวมบทขับร้อง

1.3 บทกวี

1.4 ข้อความร้อยแก้ว

1.5 คำสอนประเภท คติพจน์ และคำขวัญ

1.6 รวบรวมคำสอนประเภทแสดงผลก่อนแล้วจึงแสดงเหตุ

1.7 รวบรวมนิทาน

1.8 ข้อธรรมที่แสดงให้เห็นแปลกเป็นอัศจรรย์

1.9 คำสอนที่ให้คนเข้าใจด้วยการตั้งคำถาม

2. **ปฏิบัติธรรม** เป็นการศึกษาด้วยการปฏิบัติ 3 ประการ เรียกว่าไตรสิกขา เป็นกระบวนการฝึกฝนอบรมอย่างต่อเนื่อง

3. **ปฏิเวชธรรม** เป็นหลักของการคิดวิเคราะห์ผลการปฏิบัติ ในแง่การทำนายผลติดตามผล และพิสูจน์ผลของการปฏิบัติได้ชัดเจนและมีเหตุผล ผู้ที่ศึกษาถึงขั้นปฏิบัติและปฏิเวช จะได้ตระหนักถึงผลของการกระทำ ว่าเมื่อทำดีจะได้ดีและทำชั่วจะได้ชั่วอันเป็นความจริงแท้แน่นอน

หลักการสอนตามแนวพุทธวิธี

1. สอนจากเนื้อหาที่ง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยาก จากสิ่งที่รู้แล้วไปสู่สิ่งที่ยังไม่รู้ จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม จากสิ่งใกล้ตัวไปสิ่งไกลตัว และจากชีวิตจริงไปสู่อุดมการณ์

2. การสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนในด้านต่างๆ เช่น พุทธองค์แบ่งและเปรียบเทียบบุคคล เป็นดอกบัว 4 เหล่า

3. สอนด้วยประสบการณ์ตรงและปฏิบัติจริง โดยเน้นการปฏิบัติ การค้นคว้าทดลอง และพิสูจน์ด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในเรื่อง คีล สมภาณี และปัญญา

4. สอนโดยใช้สื่อที่เป็นสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติ บุคคล และเหตุการณ์ มาเป็นตัวอย่าง และเปรียบเทียบให้เห็นจริง

5. สอนโดยครูประพฤติตนเป็นแบบอย่าง โดยพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก ได้บำเพ็ญเพียรในการปฏิบัติธรรมสำรวมตน มีความเมตตากรุณา และใช้ปัญญาเป็นนิจ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของพุทธศาสนิกชน

1.3 **แนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม**

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมจัดแบ่งเป็น 2 แนวคือ

1. **การสอนจริยธรรมโดยตรง** แนวนี้ยอมรับว่า จริยธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นจะต้องมีการสอนกันอย่างเป็นจริงเป็นจัง โดยจัดให้มีเนื้อหาโครงสร้างที่จะสอนจะเรียนกันอย่างแน่นอน โดยจัดการเรียนการสอนเป็น 2 แบบคือ แบบมีโครงสร้างแน่นอน และแบบบูรณาการ มีลักษณะดังนี้

1.1 **แบบมีโครงสร้างแน่นอน** คือการจัดการสอนจริยธรรม ให้เป็นวิชาขึ้นมาโดยเฉพาะมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องสัมพันธ์กันมีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนช่วยให้การเรียนรู้บรรลุผลได้รวดเร็วขึ้น

ข้อดี	ข้อจำกัด
1. เป็นวิธีที่ตรงไปตรงมา เปิดเผย ช่วยให้ผู้เรียนได้หลักการและแนวทางที่แน่นอน 2. เป็นวิธีการที่เอื้อต่อการจัดหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพได้เพราะมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือ 3. เป็นวิธีที่ช่วยให้วัดและประเมินผลได้ ทำให้สามารถวัดปริมาณและคุณภาพได้ 4. เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้ครูมุ่งศึกษาในเรื่องนี้ได้มากขึ้น เป็นการลดการสอนแบบตามบุญตามกรรมให้น้อยลง	1. มีความโน้มเอียงที่จะทำให้การสอนกลายเป็นการสอนให้เชื่อมากกว่าการสอนให้คิด 2. หลักสูตรการเรียนที่จัดขึ้นอาจไม่มีประสิทธิภาพหรือเป็นที่น่าสนใจเพราะขณะนี้ยังไม่มีทฤษฎีหรือโครงสร้างความรู้ด้านนี้มากนัก 3. มีความโน้มเอียงที่จะกลายเป็นการเลียนแบบวิชาการ ซึ่งจะทำให้ห่างจากความเป็นจริงออกไปเรื่อยๆ 4. ถ้าครูผู้สอนไม่เหมาะสม และมีความเข้าใจในการสอนไม่มากพอจะทำให้หลักสูตรนั้นไม่บรรลุผลได้

- 1.2 แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดสอนจริยธรรมในลักษณะบูรณาการไปพร้อมๆ กับเนื้อหาวิชาอื่น คือ ไม่มีการจัดเนื้อหาทางจริยธรรมขึ้นเป็นพิเศษแต่ครูผู้สอนเนื้อหาวิชาต่างๆ อยู่แล้ว เช่น ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี จะต้องพยายามระลึกและควรตระหนักถึงบทบาทในการสอนจริยธรรมของตน และพยายามสอดแทรกแนวนี เห็นว่าการสอนในลักษณะนี้จะช่วยให้รับประโยชน์ทั้ง 2 ทาง คือ จะช่วยให้การเรียนจริยธรรมมีความหมายขึ้น เพราะผู้เรียนได้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียนและในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้การเรียนเนื้อหาวิชานั้นๆ มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามวิธีนี้ก็จะมีข้อจำกัด เช่นกัน ดังนี้

ข้อดี	ข้อจำกัด
1. เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ กลมกลืนไม่มีการแบ่งแยกขีดค้นเรื่อง และความคิดออกเป็นตอนๆ ซึ่งทำให้ดูไม่เป็นธรรมชาติ 2. ไม่ต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์อะไรเป็นพิเศษและครูไม่จำเป็นต้องศึกษาเรื่องนี้ อย่างลึกซึ้งเป็นพิเศษ 3. เป็นวิธีที่ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการสอนเป็นไปในลักษณะการบอกให้เชื่อ	1. ประเด็นปัญหาทางจริยธรรมจะขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งมีขอบเขตจำกัดทำให้ไม่ครอบคลุมประเด็นที่ควรจัดอีกมากมาย 2. ครูที่สอนเนื้อหาต่างๆ อาจมองข้ามประเด็นปัญหาทางจริยธรรมในเนื้อหาของตนเอง 3. เป็นวิธีที่ไม่เชื่อใจครูได้ศึกษาเรียนรู้ในเรื่องนี้ให้ลึกซึ้ง ซึ่งอาจจะทำให้การสอนจริยธรรมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจุบันไม่มีผู้ศึกษา ค้นคว้าวิธีการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจริยธรรมในตัวผู้เรียน

2. การสอนจริยธรรมโดยอ้อม ความเชื่อในแนวทางนี้มีความคิดว่าจริยธรรม และคุณธรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสอน แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ที่แทรกซึมเข้าไป วิธีการที่ดีที่สุด คือ โรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้จริยธรรมต่างๆ ก็แทรกซึมเองโดยไม่ต้องมีการสอน และบอกกล่าวกัน หากโรงเรียนมีการจัดระบบที่ดี มีหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ผู้เรียนก็จะมีพัฒนาการเรียนรู้ทางจริยธรรมได้มากตามไปด้วย การเสนอแนวการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมตามที่เสนอมานี้ มีผู้นำนามาใช้ในประเทศไทยกันแล้วทุกแนว แต่มลที่ได้ยังไม่ชัดเจนนัก จึงเป็นเรื่องที่ยังมีการศึกษาค้นคว้าทดลองกันตลอดมา

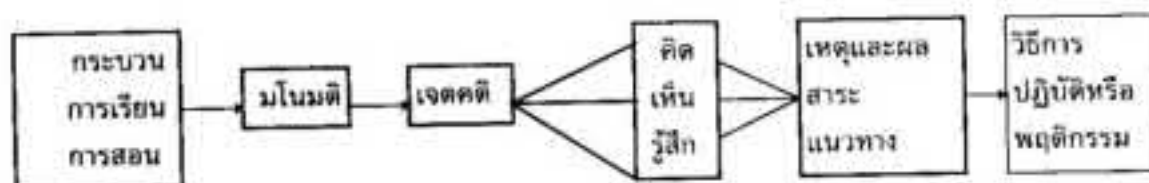
แนวปฏิบัติในการพัฒนาและปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมในองค์การ

งานป้องกัน	งานแก้ปัญหา	งานพัฒนาและปลูกฝัง
1. สร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่เปิดโอกาสให้คนทำความชั่วแต่เอื้ออำนวยในการทำความดี 2. ให้ความรู้และรณรงค์ทางจริยธรรมอยู่เสมอ 3. ยกย่องผู้กระทำดีให้ปรากฏ 4. ใช้ผลการวิจัยเพื่อป้องกันปัญหาอันอาจเกิดขึ้น	1. การค้นคว้าเหตุแห่งปัญหา - อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา - วิเคราะห์ให้ทราบถึงปัญหาหลักหรือปัญหาที่แท้จริง 2. ดำเนินการแก้ปัญหาด้วยปัญญาโดยใช้วิธี - ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ ทางโลก - ความรู้จากศาสนาเช่น อริยสัจ 4 3. วางกฎ ระเบียบอย่างแน่ชัดในการลงโทษการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่วางไว้ร่วมกัน	1. การพัฒนาและปลูกฝังค่านิยมเจตคติ และบุคลิกภาพโดยใช้ - กระบวนการอบรมหรือขัดเกลาทางสังคม - การใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางจิตพิสัย - การให้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงจิตพิสัย เช่น การเสริมแรง การจูงใจ และการขัดแย้ง - การอบรมจริยธรรมแบบเข้มข้นเป็นครั้งคราวแก่กลุ่ม ฯลฯ 2. การพัฒนาและปลูกฝังให้เกิดสมรรถภาพทางจิตและปัญญาโดยใช้ - กิจกรรมกลุ่ม/การคล้อยตาม - การเลียนแบบจากตัวแบบ - การศึกษาและปฏิบัติธรรม 3. การพัฒนาและปลูกฝังให้มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้น

การสอนเพื่อสร้างมโนคติทางศีลธรรม

แนววิธีของการสร้างมโนคติทางศีลธรรมมีความเชื่อพื้นฐานว่า ถ้าผู้เรียนมีความสามารถสร้างมโนคติทางศีลธรรมได้ดีแล้ว ย่อมทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ถูกต้องในการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมได้

แผนภาพ 1 ความต่อเนื่องของการสอนเพื่อสร้างมโนคติกับการปฏิบัติ



ความหมายของมโนคติในหลักการสอนจริยธรรม

มโนคติ คือ ความคิดและความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ทำให้บุคคลสามารถใช้เหตุผลมาจำแนกสัมพันธ และรวบรวม สรุป เป็นรูปลักษณะของสาระ และแนวทางของการปฏิบัติรวมถึงการรู้ผลอันเกิดจากการปฏิบัตินั้น มโนคติเป็นพื้นฐานของเจตคติและนำไปสู่พฤติกรรมของบุคคล

จากข้อปฏิบัติ 4 ประการดังกล่าว สมณ อมรวิวัฒน์ ได้เสนอกระบวนการสอนเพื่อสร้างมโนคติทางศีลธรรม เป็นกระบวนการที่ครูและนักเรียนได้ร่วมกันทำกิจกรรมการเรียนการสอน ตามขั้นตอนดังนี้

กิจกรรมชั้นนำเข้าสู่มโนคติ

1. การเตรียมเร้าความสนใจ และเสนอประเด็น โดยการจัดสภาพห้องเรียนให้สวยงาม สร้างบรรยากาศที่จะเร้าความสนใจของนักเรียน เตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะเรียน แล้วเสนอเหตุการณ์ สถานการณ์จากความเป็นจริงหรือจากตัวนักเรียนเอง จัดประเด็นปัญหา ประเด็นขัดแย้ง รวมทั้งมีการเสนอตัวอย่างเพื่อขยายประเด็นนั้นๆ ให้เด่นชัด

2. การแสวงหาข้อมูล และรวบรวมความรู้ หลักการ ดำเนินกิจกรรมดังนี้

2.1 นักเรียนและครูอภิปรายถึงแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ภายในและภายนอกโรงเรียน

2.2 แสวงหา และรวบรวมข้อมูลจากบุคคล สิ่งพิมพ์ และสื่อต่างๆ

2.3 ใช้ทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาแหล่งข้อมูล และความรู้เช่นทักษะภาษา (อ่าน ฟัง ฟัง เขียน) ทักษะทางคณิตศาสตร์ ทักษะทางวิทยาศาสตร์ (การค้นคว้าทดลอง) และทักษะทางสังคม

แผนภาพ 2 กระบวนการสอนเพื่อสร้างมโนคติทางศีลธรรม ในการสอนจริยธรรม



บทที่ 3

รูปแบบการสอนหรือการพัฒนา

กิจกรรมการสอนที่ใช้หลักกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (group process) ช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและหยุดนิ่งกับที่ให้เป็นการเรียนรู้ที่น่าสนใจโดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไป การจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการ เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง ฯลฯ ที่ครูสามารถคิดจัดทำด้วยตนเองได้ จะช่วยเสริมให้การเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นรูปธรรมน่าสนใจขึ้น สอดคล้องกับวัยพัฒนาตน ระดับวุฒิภาวะ และความต้องการของนักเรียนแต่ละระดับ

แผนภาพ 3 การจัดกิจกรรมการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์



หลักการที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การดำเนินการให้เกิดความสัมพันธ์และการผสมผสานของวิธีการสอนและเนื้อหาทางจริยธรรม ควรยึดหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ให้ทั่วถึง และมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการที่ผู้เรียนได้มีบทบาทต่างๆ จะช่วยให้เขาเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในหลักการข้อนี้ มี 4 ด้าน คือ

1.1 การมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ หรือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การแสดงบทบาท หรือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การแสดงหน้าห้องเรียน การเลียนแบบท่าทางต่างๆ การสมมติตนเองในเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้น

1.2 การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ เป็นความรู้สึก ความนึกคิด ความพอใจ ไม่พอใจ อันเป็นปฏิกิริยาทางด้านจิตใจและอารมณ์ต่อสิ่งที่เรียนรู้ หรือสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ที่ผู้เรียนจะแสดงออกได้ทางสีหน้า แววตา คำพูด ความคิด การกระทำ ฯลฯ การมีส่วนร่วมทางด้านนี้จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถระลึกและจดจำเรื่องราวที่ได้เรียนรู้นานยิ่งขึ้น

1.3 การมีส่วนร่วมทางด้านปัญญา เป็นการใช้สติปัญญาของผู้เรียนต่อการพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล และสามารถค้นพบประจักษ์ชัดในสิ่งที่เรียนรู้ สารข้อคิดต่างๆ ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเรียนรู้และเกิดความเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างแม่นยำ และมีหลักการเสมอ

1.4 การมีส่วนร่วมทางปฏิสัมพันธ์ คือ การมีโอกาสได้มีส่วนเกี่ยวข้องกันในการศึกษาร่วมกัน การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เจตคติ ค่านิยม ความรู้สึก อันเป็นผลให้ผู้เรียนฝึกฝนการเรียนรู้ได้กว้างขวาง และมีทักษะในการอยู่ร่วมกัน สามารถปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่น และสังคมได้อย่างปกติสุข

2. หลักการสอนที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้สำคัญ การจัดการเรียนการสอนต้องพยายามให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มให้มาก ผู้เรียนแต่ละคนจะเป็นผู้ให้ข้อมูล ประสพการณ์ ตัวอย่างเหตุการณ์ เรื่องราว เนื้อหา แนวคิดต่างๆ แก่สมาชิกทุกคนในกลุ่ม เพื่อศึกษาวิเคราะห์ร่วมกัน พิจารณาเหตุผล ข้อเท็จจริง การค้นคว้าเพิ่มเติม ครูผู้สอนต้องเตรียมผู้เรียนให้สมบูรณ์ในเรื่องของเนื้อหาประสพการณ์เบื้องต้นที่นักเรียนควรจะมีเกี่ยว

กับคุณธรรมเรื่องนั้น การระดมความคิดเห็นจากกลุ่มเพื่อหาแนวทางและข้อมูลอย่างละเอียด การอภิปราย ชักถาม ตรวจสอบ และทบทวนเรื่องราวที่เรียนรู้ร่วมกัน ความรู้ในลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นจากบูรณาการคุณธรรมที่ศึกษา ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนแต่ละคน และแนวคิด ที่เกิดจากความคิดร่วมกันของแต่ละคน

3. หลักการสอนที่ยึดการค้นพบด้วยตนเอง กระบวนการศึกษาและค้นพบสาระของ คุณธรรมต่างๆด้วยตนเอง จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดของคุณธรรมนั้นอย่างถูก ต้อง อันจะเป็นผลต่อเนื่องถึงพฤติกรรม การแสดงออก รวมทั้งเจตคติของผู้เรียนด้วย ใน การศึกษาคุณธรรมในแต่ละข้อ ครูผู้สอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประมวลความรู้ที่ได้มา ให้ ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง และสามารถสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคุณธรรมข้อนั้นให้กับตัวเอง ได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์

4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็น ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบนพื้นฐานของการเคลื่อนไหว การสร้างข้อ ประเด็นนำมาจากความต้องการหรือปัญหาของสังคม เนื้อหาของกิจกรรมต่างๆทันกับ เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ครูผู้สอนต้องเชื่อมโยงเนื้อหา กิจกรรม และเหตุการณ์ ต่างๆให้สัมพันธ์สอดคล้องกัน มีการนำข่าวเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ มาพิจารณาถือเป็นประเด็นหรือหัวข้อให้เกิดการวิเคราะห์ อภิปราย การแยกแยะ ประเด็นต่างๆ การสอนลักษณะนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆได้ อย่างถูกต้อง สามารถตัดสินใจว่าอะไรถูก อะไรผิด อย่างมีหลักเกณฑ์และแนวทางที่เหมาะสม

วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นการเริ่มบทเรียนให้น่าสนใจ มีสาระ แทรกความสนุกสนานและตื่นเต้น ในบางครั้ง เพื่อช่วยให้นักเรียนตื่นตัว มีสมาธิ เกิดความต้องการในสิ่งที่จะเรียนรู้ กิจกรรม ในขั้นนำนี้จะเป็กิจกรรมสั้นๆ อาจใช้สื่อการสอนบางประเภทประกอบด้วย เช่น การเสนอ ข่าว การเชิดหุ่น การแสดง การเล่านิทาน ฯลฯ อาจเพิ่มเติมเรื่องคำแนะนำ กติกา คำสั่ง ต่างๆ การแบ่งกลุ่ม การรับมอบหมายงานที่กำหนดให้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในขั้น ต่อไปเกิดความเข้าใจตรงกัน ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษา ทบทวน และซักถาม ความเข้าใจด้วย

2. ขั้นกิจกรรม นักเรียนทุกคนจะได้รับบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมตาม ที่ได้รับมอบหมาย การแยกย้ายตามกลุ่ม การกำหนดและเลือกประธาน เลขานุการ สมาชิก

กลุ่มเพื่อประชุมปรึกษาหารือ การวางแผน การเสนอความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคน การหาข้อสรุปคำตอบที่ต้องการ การกำหนดการเสนอผลงาน การแสดงออก การดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ ครูให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และดูแลให้นักเรียนทุกคนที่เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกระยะ การจัดเตรียมอุปกรณ์บางอย่างให้พอเพียงอำนวยความสะดวก ในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกลุ่ม การช่วยเหลือกลุ่มที่ออกมาเสนอ และเกิดปัญหาข้ออุปสรรคในบางครั้ง

3.ขั้นอภิปราย ขั้นตอนนี้จะต้องจัดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การซักถาม การอภิปรายในแง่คิด ประเด็นต่างๆ การวิพากษ์วิจารณ์ การให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม การตอบปัญหา การเสนอแนะวิธีการต่างๆ ได้พูดคุยนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ของตนเองกับผู้อื่น รู้จักยอมรับฟังและให้เกียรติความคิดของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของตนเอง ขั้นการอภิปรายจะบรรลุผลสำเร็จครูจะต้องตั้งประเด็นที่ท้าทายให้นักเรียนคิดอย่างวิเคราะห์และใช้เหตุผลวิพากษ์วิจารณ์ การตั้งคำถามที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักการหาคำตอบที่ใช้ความคิดในระดับสูง มีความเชื่อมั่นในการพูด และการแสดงออกในสิ่งที่คิดขึ้นได้ ครูต้องเตรียมตัวอย่างเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้อง น่าสนใจประกอบเสมอ เพื่อทำให้ข้อคิดประเด็นต่างๆที่นักเรียนได้รับตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งแวดล้อม และการดำเนินชีวิตของบุคคลต่างๆ

4.ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้ ในขั้นนี้นักเรียนจะประมวลเนื้อหา กิจกรรม ประสบการณ์ ความคิดเห็นต่างๆ ใน 2 ลักษณะ คือ การสรุปสิ่งที่เรียนทั้งหมดตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และเกิดความคิดรวบยอดของสาระกระบวนการทั้งหมดได้อย่างถูกต้อง ได้รับหลักการแนวคิดที่ชัดเจน มีแนวทางข้อเสนอหลายๆด้านที่เป็นประโยชน์ และสามารถปฏิบัติได้ คุณลักษณะด้านจริยธรรมของนักเรียนจะพัฒนาได้สูงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครูจะต้องพยายามสนับสนุนติดตามให้นักเรียนนำความรู้ ความคิด ทักษะต่างๆที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนแต่ละคนทั้งในห้องเรียน ครอบครัวยุค และชุมชนของเขา

ข้อควรพิจารณาในการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีดังนี้

1. ครูต้องระมัดระวังให้มากในเรื่องความรู้สึก อารมณ์ และการกระทำที่เป็นข้อบกพร่อง เป็นปัญหาของพฤติกรรมของนักเรียนบางคน การเปลี่ยนแปลง แก้ไข ปรับปรุง

ตนเอง ต้องเน้นที่ตัวนักเรียนที่จะคิดขึ้นด้วยตนเอง กลุ่มและกิจกรรมจะเป็นเพียงสิ่งที่เสริมและกระตุ้นให้เขามั่นใจที่ปรับพฤติกรรมของตนเอง

2. ควรใช้วิธีการสอนอื่นๆเข้ามาช่วยด้วย เช่น วิธีสอนแบบแก้ปัญหา วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน วิธีการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น และนำทักษะกระบวนการกลุ่มเข้าสัมพันธ์ และดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องต่อเนื่องกัน

3. การสอนด้วยกระบวนการกลุ่ม เน้นอยู่ที่วิธีการ กิจกรรม และประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้สื่อการสอนง่ายๆที่ครูและนักเรียนผลิตได้ด้วยตนเอง เช่น กรณีตัวอย่าง หนังสือพิมพ์ ใบงาน

4. การกำหนดจุดมุ่งหมายการสอนและความคิดรวบยอดของการสอน ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ครูควรกำหนดให้ชัดเจนทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระของข้อคุณธรรมนั้น และการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อให้โอกาสนักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านเนื้อหา เจตคติ และการปฏิบัติควบคู่ไปด้วยกันเสมอ

5. ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีทักษะการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้ต่อเนื่อง การฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานกลุ่ม บทบาทสมาชิกกลุ่ม รูปแบบของกระบวนการทำงานที่ดี การเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี และครูต้องเตรียมตัวอย่างมากสำหรับการตั้งคำถามประเด็นการอภิปราย และการให้ข้อมูลตัวอย่างเพิ่มเติมในการเรียนรู้ด้วย

6. สำหรับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ครูอาจช่วยเหลือให้คำแนะนำในการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มมาก นักเรียนอาจจะมีความพร้อมน้อยในการสรุปบทเรียนและสรุปความคิดรวบยอด สำหรับชั้นประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาขึ้นไป นักเรียนมีความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมเองมากขึ้น เขาจะเป็นผู้คิด วิเคราะห์ ตัดสินใจให้เหตุผล และสรุปบทเรียนด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ครูเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือ เมื่อนักเรียนต้องการคำตอบหรือแนวทางที่ถูกต้องเท่านั้น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน : การแสดงบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติ (role play) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออก เกิดความรู้สึก ความนึกคิดในการแสดงบทบาทของผู้อื่นที่ไม่ใช่ตนเอง ได้ทดลองหรือฝึกประสบการณ์ในการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจในเหตุการณ์ที่สมมติขึ้นมาจากความเป็นจริง การแสดงบทบาทสมมติจะให้ความรู้ความเข้าใจ เจตคติที่ยาวนานและลึกซึ้ง และมี

ผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของนักเรียนในการปรับและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งเหล่านั้นในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนแต่ละคน

วัตถุประสงค์ของการใช้บทบาทสมมติ

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในความรู้สึก พฤติกรรม การแสดงออกของผู้อื่น
2. เพื่อให้นักเรียนมีการปรับหรือเปลี่ยนเจตคติ พฤติกรรมและการปฏิบัติตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม
3. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการใช้ความรู้ในการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ฝึกการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
4. เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียน ได้มีโอกาสแสดงออกและได้เรียนอย่างสนุกสนาน
5. เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น

กระบวนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ มีขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** เป็นขั้นตอนของการกำหนดวัตถุประสงค์ และการจัดเตรียมบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลองให้สอดคล้องกัน จุดเน้นของการใช้บทบาทสมมติจะอยู่ที่ตัวผู้แสดง ความรู้สึก ความนึกคิด เหตุผล และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ของนักเรียน ทั้งนี้ต้องระบุให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง จากนั้นจึงกำหนดสถานการณ์และบทบาทที่จะนำมาใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์โดยพิจารณาเรื่อง ความยากง่าย วัย ระดับวุฒิภาวะ คุณธรรมที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง การขัดแย้งปัญหา และอุปสรรคที่จะต้องแก้ไข เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสในการคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจต่อไป

2. **ขั้นดำเนินการแสดง** เป็นการเตรียมนักเรียนให้พร้อมโดยการใช้เทคนิคและวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนในรูปแบบต่างๆ กัน การเล่าเรื่องราวสถานการณ์ที่เริ่มเกิดขึ้น การโยงกับประสบการณ์เดิมของนักเรียน ฯลฯ จากนั้นคัดเลือกผู้แสดงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และบทบาทสมมติที่กำหนดขึ้น เมื่อได้ผู้แสดงตามที่ต้องการแล้ว ต้องใช้เวลาสำหรับนักเรียนในการเตรียมตัว ในการแสดง เพื่อฝึกฝนและทดสอบกับบทบาทที่ตนเองได้รับ เพื่อสร้างความมั่นใจร่วมกัน ต่อจากนั้นจึงช่วยกันจัดฉากการแสดงให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็น

จริง นอกจากนี้ครูต้องเตรียมผู้สังเกตการณ์ เพื่อให้ให้นักเรียนที่เป็นผู้ได้รู้จักการสังเกต การบันทึกพฤติกรรมข้อมูลต่างๆด้วย เมื่อห้องเรียนและผู้แสดงอยู่ในสถานการณ์ที่พร้อมแล้ว จึงเริ่มต้นให้นักเรียนเริ่มแสดงได้ การแสดงนี้ควรปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติ ครูหรือผู้ชมไม่ควรขัดกลางคัน นอกจากในกรณีผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ ในขณะที่แสดงครูควรสังเกตพฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมอย่างใกล้ชิด ข้อควรระมัดระวัง คือ บางครั้งการแสดงอาจใช้เวลานานเกินไป เยิ่นเย้อ ควรตัดบทด้วยวิธีการที่ดีเพื่อป้องกันไม่ให้เสียเวลา และผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย

3. **ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง** เป็นขั้นตอนที่นักเรียนจะได้เสนอข้อมูลพฤติกรรมต่างๆ ที่สังเกตร่วมกัน รู้จักการแยกแยะประเด็น วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ให้ข้อคิดเห็นอภิปรายจนนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจตามคุณธรรมที่ต้องการ บทบาทที่สำคัญของครู คือ การเตรียมคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการอภิปรายกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ และแสดงความคิดเห็น เทคนิคบางประการที่ครูสามารถนำมาใช้ คือ การสัมภาษณ์ผู้แสดง ผู้ชม ผู้สังเกตการณ์ในเรื่อง ความรู้สึก ความคิดที่เกิดขึ้น การอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อคำถามที่นำมาใช้ครูต้องระมัดระวังไม่ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในการแสดง ดีข้อบกพร่องของผู้แสดง แต่ควรเน้นในเรื่องของเหตุผล และพฤติกรรมที่แสดงออกเท่านั้น

4. **ขั้นแสดงเพิ่มเติม** หลังการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว นักเรียนอาจจะเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจครูอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติมก็ได้

5. **ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป** ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่ศึกษาร่วมกัน การให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม การสรุปสาระสำคัญของเนื้อหา ความคิดรวบยอดของคุณธรรมที่เรียนรู้ การจัดแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

หลังจากการแสดงบทบาทสมมติแล้ว ครูควรย้ำและทำความเข้าใจกับนักเรียนอีกครั้ง หนึ่งว่า การแสดงที่ผ่านมาเป็นเพียงการแสดงบทบาทสมมติเท่านั้น เพราะนักเรียนบางคนอาจจะติดอยู่กับบทบาท สถานการณ์ และคำอภิปรายของนักเรียนบางคนจนเกินไป อาจก่อให้เกิดความรู้สึกละเลยที่ไม่ดีเกิดขึ้น ครูจึงต้องชี้แจงและทำความเข้าใจให้ถูกต้องเสมอเมื่อเกิดเหตุการณ์ลักษณะประเภทนี้ขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน : กรณีตัวอย่าง

กรณีตัวอย่าง (cases) เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นง่าย มีสาระ น่าสนใจ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมมาก ครูสามารถสร้างกรณีตัวอย่างได้หลายรูปแบบ หลายประเภท โดยการเชื่อมโยงเอาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสิ่งแวดล้อม ชีวิตประจำวันที่น่าสนใจ ชวนติดตาม และยังหาข้อสรุปที่เด่นชัดไม่ได้ มาปรับปรุงให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนอย่างมีกระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม นักเรียนจะได้ฝึกฝนกับการเผชิญเรื่องราว ปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหลายประเภท หลายเหตุการณ์ในรูปแบบของกิจกรรมการสอนที่น่าหลักกระบวนการกลุ่มมาใช้ นักเรียนจะได้ฝึกฝนกับการคิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นปัญหา มีความเห็นของตนเองเกิดขึ้น รู้จักประเมินค่าสิ่งต่างๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล นอกจากนี้นักเรียนยังได้แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย ได้พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การทำงานกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย และมติของกลุ่ม

แนวทางการสร้างกรณีตัวอย่าง

1. กำหนดให้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง หรือมีส่วนใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม
2. เรื่องที่สร้างต้องเป็นเรื่องที่ยังหาข้อยุติหรือข้อสรุปไม่ได้มีประเด็นที่ต้องใช้ความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ ฝ่าย ทางเลือกของคำตอบมีหลายแนวและเปิดกว้าง
3. สอดคล้องกับเนื้อหาทางจริยธรรม เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของนักเรียน
4. ปรับเป็นกิจกรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหว
5. มีสื่อน่าสนใจ สนุกสนาน แทรกข้อคิดเห็นเป็นประโยชน์
6. มีคำถามหรือประเด็นที่ใช้ในการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

แนวการจัดการเรียนรู้การสอนกับกรณีตัวอย่าง ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแยกแยะหัวข้อคุณธรรมที่ต้องการสอน เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง การดำเนินความคิดรวบยอด และศึกษาเพิ่มเติมคุณธรรมที่ช่วยเสริมคุณธรรมที่ต้องการเน้น

2. คัดเลือกข่าว เรื่องราว ตัวอย่างเหตุการณ์ที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับคุณธรรม ที่สอน ปรับให้เข้ากับวัย ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน

3. กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดของการนำไปใช้ จุดมุ่งหมายลำดับขั้นตอนของการแสดงออก จำนวนกลุ่มและนักเรียนในแต่ละกลุ่ม สถานที่ เวลาที่ใช้ บทบาทของนักเรียน บางคนและทั้งหมด สื่อประกอบการสอน ประเด็นที่ใช้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ตัวอย่าง ข้อมูลเพิ่มเติม ปัญหาอุปสรรคต่างๆ แนวทางแก้ไข ฯลฯ

4. การนำไปใช้ในชั้นเรียน เตรียมห้องเรียน และบรรยากาศให้เหมาะสมกับการนี้ ตัวอย่าง การอธิบาย การแบ่งกลุ่ม ข้อตกลง หรือกติกาที่นำมาใช้ การมอบหมายงานให้ ศึกษา และให้ศึกษากรณีตัวอย่างด้วยตนเอง มีการอภิปรายกลุ่มย่อย เสนอความคิดเห็น การซักถาม การเพิ่มเติมข้อมูลตัวอย่างต่างๆ การกำหนดผู้แสดงบทบาทสมมติ การตอบปัญหา หรือประเด็นพร้อมเหตุผลท้ายกรณีตัวอย่างที่กำหนดให้

5. การเพิ่มเติมเนื้อหา เอกสารเสริมประสบการณ์ แบบประเมินผลตนเอง หรือ กลุ่มเกี่ยวกับคุณธรรมที่ต้องการสอนแนวสรุปและประเด็นที่นักเรียนควรทราบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในสิ่งที่เรียนรู้ความชัดเจนลดน้อยลง ครูต้องจัดทำแนวสรุปและตั้งคำถามนำ เพื่อให้นักเรียนสรุปแนวคิด สาระสำคัญของคุณธรรมได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะและประเภทของกรณีตัวอย่าง สามารถจัดทำได้จากข่าวหนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ เรื่องสั้น การเล่าเรื่อง รูปภาพ บทสนทนาหรือคำพูด

ข้อควรพิจารณาในการใช้กรณีตัวอย่าง

1. การสร้างกรณีตัวอย่างไม่ควรเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในชั้นเรียน ควรหลีกเลี่ยงการนำมาใช้โดยตรง แต่ควรดัดแปลงให้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้เคียงที่สุดเท่านั้น

2. ครูต้องพยายามคลี่คลายความคิดเห็น ขัดแย้งที่แตกต่างกันของนักเรียนได้ โดยยึดแนวข้อสรุปที่ได้จากข้อตกลงของความคิดเห็นของกลุ่มคุณธรรมที่ต้องการเน้น และความถี่รวบยอดของการสอนเป็นแกนสำคัญที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งหมด

3. ควรนำกิจกรรม หรือสื่อการสอนบางประเภทเข้าช่วยในการสอนบางครั้ง เช่น กิจกรรมบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

4. จุดประสงค์สำคัญของการนี้ตัวอย่างความมุ่งมั่นให้นักเรียนรู้จักสร้างความคิดเห็นของตนเองให้เกิดขึ้น มีความเชื่อมั่นและกล้าแสดงออกอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล การสร้างกฎเกณฑ์ของกลุ่ม การรู้จักเคารพมติหรือผลการตัดสินใจของกลุ่มร่วมกัน

5. ต้องมีเทคนิคเชื่อมโยงกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ให้สัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกัน เพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางและข้อเสนอแนะแก่นักเรียนที่มีข้อบกพร่องทางความประพฤติอยู่

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน : สถานการณ์จำลอง

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนที่ดี ต้องมุ่งให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในสถานการณ์จริง แต่การสอนด้วยสถานการณ์จริงมีปัญหาและข้อจำกัดในเรื่อง การลงทุน เวลา และเหตุการณ์ที่ต้องการ ดังนั้นการใช้สถานการณ์จำลองที่ครูจัดเตรียมไว้ จะทำให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมด้วยตนเอง ด้วยการฝึกฝนทักษะต่างๆทางสังคม ซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คัดวิเคราะห์วิวินิจฉัย และตัดสินใจด้วยตนเอง ตามคุณลักษณะที่สังคมคาดหวัง

สถานการณ์จำลอง (Simulation technique) หมายถึง กระบวนการในการสร้างรูปแบบของสถานการณ์จำลองแทนสถานการณ์จริง เพื่อศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

ประโยชน์ของการใช้สถานการณ์จำลองในการจัดการเรียนการสอน

1. เป็นรูปแบบและกระบวนการที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหาต่างๆ การรู้จักแสวงหาแหล่งข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา การค้นพบ การวินิจฉัย การตัดสินใจ เป็นต้น

2. ช่วยสร้างความเข้าใจในการบูรณาการของระบบต่างๆในสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมได้ รู้จักการสัมพันธ์ของความคิด ข้อมูลที่ได้รับ และการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

3. สามารถพัฒนาลักษณะนิสัยส่วนบุคคลได้ในเรื่อง ความรู้สึก ความพึงพอใจ การช่วยเหลือ การทำงานกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การปรับตัวพฤติกรรม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจ เจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและผู้อื่น

4. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในการแสวงหาข้อเท็จจริง การทดลองกับระบบข้อมูล ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต การเปรียบเทียบ ข้อเตือนใจ ความระมัดระวังละเอียดรอบคอบในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงหรือใกล้เคียงกับที่ผู้เรียนรู้มา

กระบวนการวางแผนและการออกแบบสถานการณ์จำลอง

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและการวิเคราะห์ระบบปัญหา ครูศึกษาและกำหนดสถานการณ์ที่สอดคล้องกับคุณธรรมที่จะพัฒนา โดยตั้งวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการสอน จากนั้นศึกษาหาปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม วิเคราะห์และคัดเลือกปัญหาสำคัญที่ต้องการสอนแก่นักเรียน การพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อปัญหาที่ต้องการศึกษา ขั้นตอนนี้ช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจ และมีแนวคิดในการวางแผนโครงของสถานการณ์จำลองให้มีส่วนใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ให้ตรงกับปัญหาจริยธรรมที่ต้องการพัฒนาในตัวนักเรียน ขอบเขตของการนำไปใช้ในห้องเรียน สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่จัดขึ้นจะมีความเหมาะสมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบสถานการณ์จำลอง ดำเนินการ ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจงที่ระบุว่าสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นมุ่งสอนอะไรแก่นักเรียน เน้นเรื่องใดเป็นหลัก เนื้อหาความจริง มโนคติหรือทักษะ
2. การคัดเลือกสถานการณ์ในชีวิตที่ต้องการนำมาจำลองไว้เป็นกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกการเรียนรู้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ และทักษะตามที่ต้องการ
3. ออกแบบโครงสร้างทั่วไปของกิจกรรม มีรายละเอียด เช่น
 - 3.1 บทบาทของผู้ร่วมกิจกรรม
 - 3.2 เป้าหมายของผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคน
 - 3.3 ข่าวนสาร ข้อมูล ที่จำเป็น
 - 3.4 ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของผู้ร่วมกิจกรรม
 - 3.5 ลำดับขั้นของเหตุการณ์
 - 3.6 การจบของสถานการณ์จำลอง
 - 3.7 สถานการณ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบภายนอก

4. การสร้างและออกแบบวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรม การกำหนดสัญลักษณ์หรือตัวแทนอะไรในสถานการณ์จริง เช่น กระจกแข็ง ตารางข้อมูล แผนภูมิ กราฟ สถิติต่างๆ ใบบันทึกคะแนน บัตรคำสั่ง เหยี่ยง รูปภาพ เป็นต้น

5. การเขียนกฎเกณฑ์ กติกาของกิจกรรมการสอน โดยคำนึงขั้นตอนของกิจกรรม การเตรียมตัวของนักเรียน การอธิบายสื่อการสอนที่นำมาใช้เพื่ออะไร การเริ่มต้นของกิจกรรม ลำดับของเหตุการณ์ ข้อตกลง เงื่อนไขในแต่ละตอน กฎเกณฑ์ของการทำกิจกรรมร่วมกัน การระบุคะแนนที่ควรได้รับ

6. การทดลองใช้ ครูนำสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับเดียวกัน ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เพื่อปรับปรุงขั้นตอนและกระบวนการเบื้องต้นก่อนการนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบและปรับปรุงคุณภาพของสถานการณ์จำลอง ดำเนินการ 2 ประการ คือ

1. ลักษณะที่เป็นจริงของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นในแง่ของความตรงกับสถานการณ์จริง ความเข้าใจและความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นกับนักเรียน
2. ความสามารถในการนำมาเล่น ในด้านของความยากง่าย ความสนุกสนาน ความเหมาะสม กับระดับความสามารถของนักเรียน

วิธีการใช้สถานการณ์จำลองในชั้นเรียน มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ชี้นำการสอน เป็นชี้นำเข้าสู่บทเรียน โดยให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่นักเรียน การเล่าเรื่องสรุปของสถานการณ์ที่นำมาใช้ วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ การแนะนำรูปแบบของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ความเข้าใจเบื้องต้น การแบ่งกลุ่ม การทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ บทบาทของนักเรียนบางคน เป็นต้น

2. ชี้นำดำเนินกิจกรรม นักเรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม เริ่มปฏิบัติตามกิจกรรมที่ระบุไว้ในบทบาทหน้าที่ การศึกษาข่าวสารข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่กำหนดให้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การหาข้อมูลเพิ่มเติม การได้รับผลคะแนนตามกระบวนการแต่ละขั้นตอน การอภิปรายร่วมกัน การหาข้อตกลงและวิธีการ การกำหนดแผนงานดำเนินการ ในขั้นตอนนี้ ครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ กำหนดกติกา กฎเกณฑ์ที่ใช้ การให้คะแนนตามคำถาม หรือ

ผลที่ปรากฏออกมา ครูไม่ควรเข้าไปขัดหรือห้ามกระบวนการศึกษาของนักเรียน แต่ควรสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลในขั้นต่อไป

3. **ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล** เมื่อกิจกรรมสิ้นสุด ครูให้นักเรียนทบทวนและวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ในขณะปฏิบัติกิจกรรม สาเหตุและผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์ กติกา การวางแผน เงื่อนไขที่นำมาใช้ การตัดสินใจ โอกาสของสิ่งที่จะเกิดขึ้น การเปรียบเทียบข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาร่วมกัน ครูควรเพิ่มเติมข้อสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อเสริมการอภิปรายในขั้นนี้ด้วย

4. **ขั้นการสรุปกิจกรรมการเรียนรู้** ถ้าครูได้สร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาเป็นตัวแทนของสถานการณ์จริงได้อย่างถูกต้อง สามารถดำเนินการสอนไปตามขั้นตอนที่กำหนด จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างมาก การสรุปจึงมักมุ่งในเรื่องของการบูรณาการ การเปรียบเทียบกับเนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้กับการดำเนินชีวิตจริง การประยุกต์เชื่อมโยงของเหตุการณ์จริงกับสถานการณ์จำลองให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน

หลักการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจริยธรรม เป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เห็นจริงว่าคุณธรรมทั้งหลายเป็นหลักของการปฏิบัติตนโดยชอบ และเป็นแนวทางในการใช้วิธีการที่ถูกต้องเป็นธรรมในการแก้ปัญหาของชีวิตประจำวัน ดังนั้นข่าวและเหตุการณ์ประจำวันจึงเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่ครูนำมาจัดเป็นกิจกรรมการสอนได้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมชั้นนำ กิจกรรมชั้นสอน และกิจกรรมชั้นสรุปทบทวน

ประเภทข่าวและเหตุการณ์ที่นำมาใช้ในการสอน แบ่งได้ดังนี้

1. ข่าวอาชญากรรม

2. ข่าวอัคคีภัย

3. ข่าวที่เกี่ยวกับปัญหาของคนในสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการขัดแย้ง ทะเลาะวิวาท ปัญหาการหลอกลวงและฉ้อโกง ฯลฯ

4. ข่าวความสำเร็จและความล้มเหลวในการก่อการด้านต่างๆ ของบุคคล และหน่วยงาน

5. ข่าวปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง สุริยุปราคา าวตภัย เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ และความสวยงามของชาวบ้าน

6. ข้าวเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม วันนักขัตฤกษ์ และวันสำคัญทางศาสนา
7. ข้าวอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างประกอบธรรมะที่สอนในบทเรียนนั้น ๆ
8. คำขวัญหรือพระราชดำรัสที่เผยแพร่ในวาระอันสำคัญ
9. ภาพข่าว ภาพโฆษณา

นอกจากนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือในท้องถิ่นอันเป็นเหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้น และน่าวิจารณ์ ก็อาจนำมาเป็นประเด็นนำเข้าสู่บทเรียน หรือนำมาเป็นตัวอย่างได้ เช่น การที่มีบุคคลสำคัญมาเยี่ยมโรงเรียน การหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีการพูดเสียดสีกล่าวร้ายกัน การจัดพิธีไหว้ครู หรือการร่วมพัฒนาชุมชนกับชาวบ้าน เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้มีประโยชน์ในการช่วยให้นักเรียนรู้จักคิดวิพากษ์วิจารณ์ และฝึกปฏิบัติ ข้อสำคัญคือ ครูต้องเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ สนใจติดตามข่าวอยู่เป็นประจำทั้งการอ่าน การดู และการฟังด้วยตนเอง และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกข่าวมาใช้วิพากษ์วิจารณ์ด้วย

กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน ทำได้ดังนี้

1. การบันทึกเสียงข่าวที่สอดคล้องกับบทเรียน จากวิทยุ หรือโทรทัศน์หรือวีดิทัศน์ให้นักเรียนดูเพื่อเป็นการนำเข้าสู่บทเรียน หรือประกอบบทเรียน
2. ตัดข่าวและภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์มาให้นักเรียนอ่านและวิจารณ์โดยเชื่อมโยงกับหลักสูตรหรือคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา โดยทั้งครูและนักเรียนเป็นผู้ร่วมกันคัดเลือกข่าว
3. นำข่าว หัวข่าว และภาพข่าวมาจัดป้ายนิเทศ หรือป้ายข่าวสารประจำห้องเรียน
4. ครูหรือนักเรียนเป็นผู้เล่าข่าวที่ตนได้พบหรือมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น
5. เชิญบุคคลที่เป็นข่าวหรือใกล้ชิดกับข่าวที่น่าสนใจมาเป็นวิทยากร
6. นำนักเรียนไปร่วมในพิธีการ หรือไปชมเหตุการณ์ที่เป็นข่าวนั้น โดยมีการเตรียมตัวปฐมนิเทศ จัดระเบียบปฏิบัติตน อภิปรายรายงานผล และทบทวนประสบการณ์ที่ได้รับ
7. แสดงบทบาทสมมติเป็นโฆษกแถลงข่าว ผู้ประกาศ หรือพิธีกร เพื่อรายงานข่าวและเหตุการณ์ที่น่าสนใจ

ประเด็นพิจารณาข่าวและเหตุการณ์

1. มีเนื้อหาและเรื่องราวเป็นอย่างไร เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของนักเรียนหรือไม่
 2. สาระนั้นเป็นความจริง หรือเป็นข้อเท็จจริง หรือเป็นข่าวที่เลื่อนลอย
 3. บุคคลในข่าวและเหตุการณ์นั้นเป็นใคร และเขาทำอะไรจึงเกิดข่าวและเหตุการณ์นั้น
 4. ส่วนประกอบของข่าวและเหตุการณ์นั้นมีอะไรบ้าง เช่น สถานที่ เครื่องมือ วิธีการ
 5. อะไรคือสาเหตุ ตัวปัญหา และผลของข่าวและเหตุการณ์นั้น
 6. จะใช้หลักธรรมในบทเรียนช่วยแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร
 7. วิธีการแก้ปัญหาที่เป็นขั้นตอนถูกต้องและเหมาะสม
- การใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันเป็นสื่อสร้างกิจกรรม จะเป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ดี

กิจกรรมการสอนโดยใช้สื่อการสอนประเภทของจริง ของจำลอง และสื่อเทคโนโลยี ประกอบการบรรยาย

แม้แนวคิดใหม่ของการสอนจะพยายามให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนและได้เคลื่อนไหวมากขึ้น ครูก็ยังหวั่นการบรรยายไปไม่ได้ แต่ครูต้องทำให้การบรรยายนั้นดูมีชีวิตชีวาและน่าสนใจ โดยการนำสื่อการสอนเป็นสิ่งที่นำเข้าสู่บทเรียน หรือใช้สื่อบางอย่างมาประกอบการบรรยาย เพื่อสร้างความสนใจและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น

ของจริง ของจำลอง ภาพ และบัตรคำ ช่วยสร้างบรรยากาศของการอธิบายได้ดี ของจริงเป็นสื่อการสอนที่ประกอบการอธิบายได้ดีที่สุด ของจำลองให้ผลรองลงมา ภาพใช้ประโยชน์ในแง่การดูการชม ส่วนบัตรคำนั้นช่วยให้นักเรียนได้อ่านและเล่นเกมบางอย่างเท่านั้น สื่อเทคโนโลยี เช่น ภาพเคลื่อนไหว วัตถุทัศน์ ภาพยนตร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ช่วยให้ประสบการณ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และมีการเคลื่อนไหวได้ ใ้ทั้งภาพและเสียง ก่อให้เกิดความรู้สึกและมีอารมณ์คล้อยตามได้ง่ายและเข้าใจชัดเจน

ของจำลองนั้นครูนำมาสอนเมื่อไม่สามารถหาของจริงมาได้ หรือหากใช้ของจริงเกิดความยุ่งยากเช่น การนำสารเสพติด เช่น สุรา ฝิ่น เฮโรอีน ยาน้ำมาสอนเรื่องอบายมุข ส่วนภาพเคลื่อนไหววีดิทัศน์ปัจจุบันเป็นสื่อที่หาง่าย ใช้แทนของจริงและของจำลองซึ่งหาได้ยาก

บางครั้งถ้าไม่สามารถหาของจริง ของจำลองมาใช้สอนได้ครูก็อาจเขียนบัตรคำ หรือแถบประโยคขึ้นเพื่อใช้ประกอบการอธิบาย จัดกิจกรรมอ่านและทบทวน ซึ่งดีกว่าการยืนบรรยายและอธิบายอย่างเดี๋ยวลดเวลา

หลักการจัดกิจกรรมบรรยายโดยใช้สื่อประกอบ

1. จัดประเภท หมวดหมู่ของสิ่งของและภาพ และเรียงลำดับขั้นการใช้สื่อประกอบการสอนให้ถูกต้อง สามารถใช้ประกอบการบรรยายแต่ละตอนได้สะดวกไม่สับสน
 2. สิ่งของ ภาพ และตัวอักษร ควรมีขนาดที่ใหญ่พอที่นักเรียนจะสามารถมองเห็นสัมผัส หรือจัดแสดงได้ทั่วถึงหากมีขนาดเล็กมาก หรือตั้งตรงอยู่กับที่ ควรจัดนักเรียนออกมาชมและฟังการอธิบายทีละกลุ่ม
 3. ให้นักเรียนอธิบาย หรือเล่าประสบการณ์ของตนเกี่ยวกับสื่อ สิ่งของ ภาพ หรือบัตรคำที่ครูนำมาแสดง แล้วครูอธิบายเพิ่มเติม
 4. ไม่ควรติดภาพหรือบัตรคำไว้ก่อนการบรรยาย เพราะทำให้นักเรียนขาดความสนใจเมื่อถึงเวลาต้องใช้สื่อเหล่านั้น
 5. ควรจัดกิจกรรมที่เร้าความสนใจ เพื่อนำเข้าสู่เรื่องที่จะบรรยาย ไม่ควรบรรยายนานเกินไป และไม่ควรบรรยายหลายเรื่องปะปนกัน หากบรรยายจบตอนหนึ่งๆ ควรจัดกิจกรรมสลับเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ เช่น ให้ร้องเพลง เล่นเกม หรือแสดงบทบาทสมมติ
 6. เพื่อสรุปสาระของเนื้อหาที่บรรยาย ควรใช้บัตรคำหรือแถบประโยค หรือแผนภูมิติดสรุปแนวคิดสำคัญ หรืออาจเขียนแนวคิดสำคัญๆ สั้นๆ เป็นข้อๆ บนกระดานก็ได้
- การบรรยายหรือการอธิบายเป็นกิจกรรมหลัก ครูสามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ และการมุ่งมั่นพัฒนาได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยใช้เพลงและเกม

การสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือการสอนแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องที่ชอบตามหลักของศีลธรรม ซึ่งสามารถใช้เพลงและเกมเป็นสื่อจัดกิจกรรมให้บรรยากาศของการ

เรียนสนุกสนาน ทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีความสุข สนุกสนาน เด็กชอบร้องเพลงและชอบเล่น
ดังนั้นเพลงและเกมต่าง ๆ จึงเป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของนักเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เพลง

เพลงที่นำมาสอน ควรเป็นเพลงที่มีเนื้อความสั้น ง่าย และมีความหมายตรงกับ
บทเรียนที่สอน ลักษณะของทำนองเพลงใช้ได้หลายแบบ เช่น อาจเป็นเพลงประเภท
เพลงกล่อมเด็ก เพลงไทย เพลงสากล เพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง เพลงปลุกใจ เพลง
สำหรับเด็ก หรือเพลงยอดนิยมตามยุคสมัย ครูบางคนมีความสามารถแต่งเพลงได้เอง ก็แต่ง
ให้เข้ากับเนื้อหาสาระของบทเรียน ส่วนครูที่ไม่ถนัดในการแต่งเพลงหรือร้องเพลง ก็อาจใช้
วิธีดัดแปลงทำนอง หรือใส่เนื้อร้องใหม่ในทำนองเก่า และใช้เทปบันทึกเสียงช่วยนำมาใช้ในการ
การสอนได้

การร้องเพลงและการบรรเลงดนตรีประกอบนั้น เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการนำ
เข้าสู่บทเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดสลับกับกิจกรรมหลักที่นักเรียนอาจเบื่อ เช่นการร้องเพลง
สลับกับการฟังครูอธิบาย การปรบมือเป็นจังหวะ การเคาะ ตี ตี เป่า เครื่องดนตรีอย่าง
ง่าย ทำให้บรรยากาศของการเรียนมีความรื่นรมย์ สนุกสนาน และการร้องเพลงยังเป็น
กิจกรรมสรุปท้ายบทเรียนได้อีกด้วย

ประกอบ สูตรสาร เสนอหลักของการใช้เพลงประกอบการสอน ดังนี้

1. ให้นักเรียนอ่านแผนภูมิเพลงบนกระดาน เพื่อให้เข้าใจความหมายของบทเพลง
และอ่านได้อย่างถูกต้อง ครั้งแรกให้อ่านธรรมดา ครั้งที่สองอ่านให้ถูกจังหวะกับทำนองเพลง
เหมือนการร้องเพลง

2. ให้นักเรียนฟังเพลงเป็นตัวอย่างโดยครูร้อง หรือเปิดเทปบันทึกเสียง 1-2 ครั้ง
ปรบมือ หรือเคาะจังหวะตามทำนองเพลง เพื่อให้ให้นักเรียนจับจังหวะการร้องให้ได้ก่อน

3. ให้นักเรียนร้องตามที่สรวรด ทีละท่อน และตลอดทั้งเพลง บางเพลงอาจให้
นักเรียนแสดงท่าทางประกอบ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และช่วยให้เกิดความหมายแก่
บทเพลง นักเรียนจะมีความเข้าใจในเนื้อเพลงและจดจำได้แม่นยำดี

4. ให้นักเรียนจดเนื้อเพลงไว้เพื่อช่วยความจำ และนำไปร้องในยามว่างได้ การใช้
เพลงประกอบการสอนนั้น ครูต้องอธิบายเนื้อหา และความหมายของเพลงนั้นที่เสริมสร้าง
คุณธรรมทางจิตใจ แต่ไม่เคร่งเครียด อธิบายความหมาย คำศัพท์ยากจนมากเกินไป การ

สอนควรถือหลักของความพอเหมาะพอดีกับวัยของเด็ก เวลา เนื้อหา และสัดส่วนของกิจกรรมในบทเรียน

อำไพ สุจริตกุล (อ้างใน สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ, 2522 :7) ให้แนวคิดในการใช้เพลงประกอบการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจริยธรรมให้ได้ผล ด้วยวิธีการเข้าใจ ปลุกใจ ให้เข้มแข็งศึกคัก กล้าต่อต้านความเชื่อ และอาจหาญในการทำความดี โดยใช้หลัก 3 ประการ คือ

หลักที่ 1 โจมตี ชี้อวดผิด แสดงความรังเกียจ และประนามคนโกง คนชั่ว คนเห็นแก่ตัว คนทุจริตผิดศีลธรรม และผิดมโนธรรมด้วยถ้อยคำที่รุนแรงเฉียบขาด

หลักที่ 2 ยกย่องการกระทำหรือบุคคลที่ควรยกย่อง ตีเตือนการกระทำหรือบุคคลที่ควรเตือน เปรียบเทียบความดีกับความชั่วให้เห็นชัดเจนเพื่อเยาวชนจะได้เลือกปฏิบัติได้เอง ใช้เพลงเตือนสติเด็กให้รู้จักแยกแยะคนดีจากคนชั่ว แล้วเลือกคบหาสมาคมแต่กับคนดี

หลักที่ 3 เตือนคนให้เห็นพิษภัยร้ายแรงของการทำชั่ว จนเกิดความรังเกียจที่จะทำชั่ว ทำบาป โนมน้าวเร้าใจให้กล้าหาญในการทำความดี จนเกิดศรัทธาอย่างแรงกล้าที่จะทำความดี และมั่นใจในผลแห่งกรรมดี

กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เกม

นักเรียนในระดับประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาตอนต้น ยังอยู่ในวัยที่ชอบเล่นชอบเคลื่อนไหว หากครูได้นำเกมมาจัดกิจกรรมการสอนด้านพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรม โดยจัดเป็นกิจกรรมสลับ คือ จัดสลับกับกิจกรรมหลักที่ใช้เวลาสอนนานๆ เช่น สลับกับการอธิบายของครู สลับกับการอ่าน ค้นคว้ารายงาน หรือสลับกับการแบ่งกลุ่มปรึกษาหารือ เป็นต้น

เกม เป็นกิจกรรมการเล่นที่มีข้อตกลงหรือกติกาเฉพาะเรื่อง ซึ่งผู้เล่นต้องแสดงความสามารถเฉพาะตน หรือความสามารถในการร่วมมือกันของกลุ่มเพื่อแข่งขันให้ได้ชัยชนะ การสอนโดยใช้เกมเป็นสื่อมันช่วยให้ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์สนิทสนมกัน นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ความคิด และคุณธรรมในจิตใจของตน นักเรียนเกิดอารมณ์สนุก ตื่นเต้น การสอนโดยใช้เกมจึงทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน

ลักษณะของเกมที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้

1. เกม มีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์
2. เกม ต้องท้าทายให้รู้จักคิด ด้วยการกำหนดระยะเวลาให้ทำ ให้โอกาสลองทำ
3. เกม มีการเริ่มต้นและการสิ้นสุด การเริ่มต้นของเกมจะมีสัญญาณ และมีการกำหนดเวลาให้หยุดด้วยสัญญาณ
4. เกม มีบริเวณ มีขอบเขตกำหนดให้เล่น บริเวณหรือขอบเขตจะกว้างหรือแคบแตกต่างกันไปตามลักษณะของเกม
5. เกม มีกฎ และกติกา ซึ่งช่วยให้ผู้เล่นรู้วิธีเล่น การมีเสรีภาพ และการถูกควบคุมในการเล่น
6. เกม จัดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาและมีทักษะ
7. เกม ให้โอกาสแก่สมาชิกทุกคนได้เล่นร่วมกัน

ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนด้วยเกม มีดังนี้

1. เกมที่นำมาจัดกิจกรรม ควรเป็นเกมที่แฝงคุณธรรม และสอดคล้องกับบทเรียน และมุ่งใช้เกมเป็นสื่อ มีใช้มุ่งแข่งขันเพื่อเอาชนะอย่างเดียว
2. เป็นเกมที่มีวิธีการเล่นไม่ซับซ้อน และไม่ใช้เวลาเล่นนานเกินไป
3. นักเรียนมีโอกาสเล่นเกมกับหลายคน หรือผลัดกันเล่นได้ทั่วถึง
4. ครูอธิบายและสาธิตวิธีการเล่นอย่างชัดเจน นักเรียนเข้าใจกติกา วัตถุประสงค์ของเล่น และใช้อุปกรณ์การเล่นได้ถูกต้อง
5. นักเรียนเล่นเกม ตามกติกา และเวลาที่กำหนดให้ มีระเบียบวินัยและรับผิดชอบ
6. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปผลและอภิปรายผลของการเล่นเกม นั้น พร้อมทั้งจัดเก็บอุปกรณ์ และจัดสถานที่ให้เรียบร้อย
7. ครูสรุป และเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมที่สอนในบทเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอน : การวาดภาพ

การวาดภาพ เป็นกิจกรรมที่นักเรียนสามารถสื่อความหมาย และแสดงออกตามความคิด ความเข้าใจ และความฝันของตนโดยใช้ทักษะและความสามารถที่ตนถนัด

การวาดภาพ มีลักษณะเป็นกิจกรรมประกอบมากกว่าที่จะเป็นกิจกรรมหลักในการสอน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรม นักเรียนควรทำกิจกรรมนี้หลังจากที่นักเรียนได้ทำกิจกรรมหลักจนเข้าใจความหมาย องค์ประกอบและรายละเอียดของคุณธรรมแต่ละประเด็นแล้ว นักเรียนจึงจะนำความรู้และความเข้าใจดังกล่าวนี้มาแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดต่อเรื่องที่เรียน

แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการวาดภาพ

การเขียนภาพประกอบเรื่อง หลังจากที่ครูเล่านิทาน หรือสอนคุณธรรมข้อใดแล้ว อาจให้ทำกิจกรรมวาดภาพประกอบคำบรรยาย ซึ่งเป็นข้อความสรุปใจความสำคัญของบทเรียน อาจเรียกว่า การเขียนภาพประกอบเรื่อง หรือการบรรยายประกอบภาพก็ได้ อาจจัดกิจกรรมการวาด

1.1 ให้เขียนคำบรรยายก่อน แล้ววาดภาพ 1 ภาพ ประกอบคำบรรยายนั้น

1.2 ให้วาดภาพก่อน แล้วเขียนคำบรรยายประกอบภาพนั้น

1.3 ให้วาดต่อกัน เพื่อลำดับเรื่องราว หลังจากทีครูเล่านิทาน และสรุปสาระสำคัญเป็นที่เข้าใจแล้ว นักเรียนวาดภาพต่อกันเพื่อลำดับเรื่องราว อาจจะให้วาดคนเดียว วาดต่อกันจบในภาพเดียว หรือวาดเป็นกลุ่ม วาดหลายภาพนำมาต่อกันก็ได้ แล้วแต่เทคนิคการมอบหมาย

1.4 การวาดภาพบรรยายเหตุการณ์ พิธีกรรม ประเพณีทางศาสนา และวัฒนธรรมไทยด้านต่างๆ ซึ่งนักเรียนต้องสามารถเขียนภาพได้ตรงเนื้อหา จัดภาพได้สัดส่วน ตกแต่งและระบายสี แสดงจินตนาการชัดเจน ภาพวาดในกิจกรรมนี้นอกจากจะเป็นการประสานสัมพันธ์ทักษะและการแสดงออกด้านต่างๆแล้ว นักเรียนยังสามารถนำภาพที่วาดมาจัดแสดงนิทรรศการ จัดป้ายนิเทศ เพื่อให้เป็นสื่อในการนำเพลงและดนตรีมาร้องเล่นประกอบได้อีกด้วย

กิจกรรมการเรียนการสอน : การแสดงละคร

การแสดงละคร เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ นักเรียนมีโอกาสดแสดงความสามารถของตนทั้งในด้านการใช้ ทักษะภาษา การแสดงสีหน้าท่าทาง การขับทำนองเสนาะ การร้องเพลง รวมไปถึงการฝึกวางแผนงานร่วมกันอีก

ด้วย นอกจากนี้ยังช่วยให้นักเรียนได้ผ่อนคลายความเคร่งเครียด ได้แสดงความรู้สึกนึกคิดที่ตนเก็บกดไว้ให้เห็นตัวอย่างที่มีชีวิตชีวา และได้ปรับตัวให้อยู่กับเพื่อนๆอย่างมีความสุข

กิจกรรมที่แสดงละคร เป็นกิจกรรมที่มักเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้เนื้อหาของบทเรียนหรือเกิดขึ้นหลังจากการเล่านิทาน เนื่องจากเด็กมีความสนใจหรือติดใจเนื้อเรื่อง ตัวละคร และเหตุการณ์ต่างๆ เมื่อครูได้เล่าหรือแนะนำวิธีการ ก็เกิดอยากแสดงเป็นเรื่องราวขึ้น การแสดงละครนั้นใช้ตัวนักเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญ ไม่จำเป็นต้องจัดเครื่องแต่งตัว หรือจัดฉากให้วุ่นวาย โดยเฉพาะถ้าจัดการแสดงละครในระดับประถมศึกษา เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นได้ง่ายๆ เขียนบทอย่างย่อๆ ใช้ฉากที่สมมติจากวัสดุอุปกรณ์ภายในโรงเรียน หรือห้องเรียน

สิ่งสำคัญในการจัดกิจกรรมการแสดงละคร คือ การเตรียมการแสดง การจัดแสดงสาระที่นักเรียนควรได้รับ และการสรุปอภิปรายหลังการแสดง

การจัดการแสดงละคร ดำเนินการดังนี้

1. ครูและนักเรียนร่วมกันเลือกเรื่อง และตอนที่เหมาะสมกับบทเรียน และเวลา
 2. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งฉากของเรื่องให้เหมาะกับเนื้อเรื่อง จำนวนผู้แสดง และแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อรับผิดชอบงานต่างๆ เช่น การเขียนบทอย่างสั้นๆ การจัดฉาก การฝึกซ้อมการแสดงตามบทบาทที่กำหนด การประเมินผลการแสดง เป็นต้น
 3. นักเรียนแยกกลุ่ม วางแผน และเตรียมการแสดง เช่น การอ่านและทำความเข้าใจเนื้อเรื่อง การกำหนดตัวละคร การทำอุปกรณ์การแสดง การจัดฉาก การกำกับบท
- เมื่อเตรียมการทั้งในด้านตัวละคร ฉาก สถานที่ อุปกรณ์ และการซ้อมการแสดงเสร็จแล้ว ก่อนการแสดงครูและนักเรียนควรมีซักซ้อมความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่แสดง ประเด็นสำคัญที่ควรรวบรวมจากบทบาทของตัวละคร วิธีการแสดง และมารยาทในการชมการแสดงให้เข้าใจดีเสียก่อนแล้วจึงให้เริ่มแสดง หลังจากการแสดงแล้วครูจัดการอภิปรายเพื่อรวบรวมสาระและประเมินผล

ข้อควรคำนึงของการจัดกิจกรรมการแสดงละคร

1. นักเรียนส่วนใหญ่ทุกคนควรมีโอกาสร่วมกิจกรรม
2. การคัดเลือกตัวละคร ไม่ควรเลือกแต่เด็กที่มีพรสวรรค์ในการแสดง หรือเด็กที่กล้าแสดงเท่านั้น ครูควรเสริมกำลังใจให้เด็กที่เขิน และอายได้มีโอกาสแสดงด้วย โดยร่วมจากบทบาทที่ต้องเคลื่อนไหว และเจรจาบ่อยๆก่อน แล้วเพิ่มบทบาทในกิจกรรมครั้งต่อไป

3. ควรส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี และวรรณศิลป์ให้ประสานสัมพันธ์กับการแสดงละคร นักเรียนควรใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่ทำให้เครื่องแต่งตัว ฉาก และอุปกรณ์การแสดง มีความหมายตรงเนื้อเรื่อง ประหยัดและใช้ประโยชน์สูงสุด

4. บรรยากาศของกิจกรรมการแสดงละคร ควรเป็นไปอย่างสนุกสนานเป็นกันเอง และปราศจากการบังคับเคี่ยวเข็ญ แต่ในเวลาเดียวกันก็มีระเบียบวินัยในห้องเรียน ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และแนะนำให้นักเรียนได้ฝึกการดำเนินกิจกรรมไปด้วยตนเอง

5. การอภิปรายเพื่อสรุปกิจกรรม หรือข้อคิดทางจริยธรรมที่ได้จากการแสดง เป็นกิจกรรมที่จำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นการวิพากษ์วิจารณ์การแสดงจะให้นักเรียนสามารถปรับปรุงตนเองได้ดีในครั้งต่อไป

6. กิจกรรมการแสดงละคร ควรจัดให้คล้ายคลึงกับสภาพปัญหาในชีวิตจริง ไม่ควรคำนึงถึงแต่ความสนุกสนาน จนลืมสาระที่สำคัญอันเป็นแก่นแท้ของละครเรื่องนั้น ครูต้องคำนึงว่ากิจกรรมการแสดงละครเป็นการนำเอานามธรรมมาแสดงออกเป็นรูปธรรมก่อน เมื่อนักเรียนเห็นจริงและเข้าใจดีแล้ว จำเป็นต้องสรุปโยงเข้าสู่นามธรรมอีกครั้งหนึ่ง

กิจกรรมการเรียนรู้ : การแสดงหุ่น

กิจกรรมการแสดงหุ่น ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ ความบันเทิง ฝึกความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างนิสัยที่ดี นักเรียนได้ฝึกทักษะในการใช้มือทำงาน ฝึกการแสดงความรู้สึก ได้สัมผัสกับท่าทาง รู้จักสังเกตสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ใหม่ๆ และทำให้กระบวนการเรียนการสอนมีชีวิตชีวา การเชิดหุ่นเป็นกิจกรรมการสอนด้านจริยธรรม ที่มีลักษณะบูรณาการ คือ ครูและนักเรียนต้องจัดกิจกรรมทางศิลปะ เช่น การปั้น การวาด ระบายสี การตัดกระดาษ การประดิษฐ์ ต้องจัดกิจกรรมทางดนตรีเพื่อใช้ทำนอง และเนื้อร้องบรรเลงเพลงประกอบ นักเรียนต้องฝึกทักษะการเล่านิทาน และฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม กิจกรรมเหล่านี้จึงเกิดผลงานที่ผสมผสานกัน ช่วยสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงามแก่นักเรียน นักเรียนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของหุ่นเหล่านั้น หุ่นเป็นตัวแทนของความดีและความชั่ว เรื่องราวที่หุ่นแสดงก็เป็นเรื่องที่เขานำมาดัดแปลงหรือสร้างขึ้นเอง นักเรียนจึงสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของเขาให้หุ่นเป็นผู้แสดง นักเรียนเป็นผู้เชิดหุ่นหรือนักเรียนที่เป็นผู้ดู ต่างก็มีจุดสนใจร่วมกันคือตัวหุ่น ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนิทานที่หุ่นแสดงจึงชัดเจน เหมาะสำหรับการอธิบายหลักธรรมที่นำมาสอนให้กระจ่าง

หุ่นที่ใช้ประกอบการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านคุณธรรม โดยทั่วไป ได้แก่หุ่นที่ทำตัวหุ่นด้วยดินน้ำมัน หรือดินเหนียว หุ่นกระดาษแข็ง หุ่นถุงกระดาษ หุ่นมือ หุ่นนิ้วมือ หุ่นถุงมือ หุ่นถุงเท้า หุ่นเชิด หุ่นชัก และหน้ากาก กิจกรรมแสดงหุ่นนี้เหมาะสมอย่างยิ่งในการสอนระดับประถมศึกษา

ขั้นตอนในการใช้หุ่นประกอบการสอน

1. ขั้นเตรียม

1.1 เตรียมเนื้อเรื่อง หรือบทเจรจา ครูและนักเรียนนำมโนคติ และเนื้อหาของบทเรียนมาร่วมกันสร้างเป็นนิทาน บทพากย์ หรือบทเจรจา สำหรับเชิดหุ่นขึ้น บทพากย์ประกอบด้วย คำบรรยายฉาก สถานที่ และเหตุการณ์ การกำหนดเสียงและเพลงประกอบตัวละครหรือตัวหุ่น ซึ่งอาจเป็นคน สัตว์ เทวดา ยักษ์ ดินไม้ ฯลฯ การกำหนดบทบาทของหุ่นแต่ละตัวและบทเจรจา

1.2 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างฉาก และสร้างตัวหุ่นตามประเภทของหุ่น เช่น กระดาษแข็ง ดินเหนียว แผ่นโฟม กระดาษสี กาว แป้งเปียก กระดาษหนังสือพิมพ์ ถุงกระดาษ ถุงมือ กรรไกร ฯลฯ

1.3 ครูสอนวิธีสร้างหุ่น และนักเรียนประดิษฐ์หุ่นตามลักษณะ ประเภทและวัสดุที่เตรียมไว้สร้างหุ่น โดยประดิษฐ์ให้เป็นตัวหุ่นตามบทบาทของเรื่อง

1.4 มีการซ้อมบทเจรจาและซ้อมการเชิดหุ่น การเปิดเสียงธรรมชาติและเพลงประกอบ

1.5 กำหนดบทบาทของผู้แสดง และผู้ชม

2. ขั้นสอน

2.1 นักเรียนผู้กำกับการแสดงออกมาบรรยายนำถึงฉาก เหตุการณ์ และเรื่องราวที่จะแสดงการเชิดหุ่น

2.2 นักเรียนแสดงการเชิดหุ่นตามที่ได้กำหนดบทบาท และซ้อมบทไว้ ทั้งนี้ควรให้นักเรียนมีโอกาสร่วมแสดงอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะหุ่นนิ้วมือหรือหุ่นมือ หากไม่สามารถแสดงได้ทั้งหมด ควรกำหนดให้ผู้ชมทำหน้าที่สรุปเรื่องและวิจารณ์

2.3 ครูทำหน้าที่ให้คำปรึกษา และช่วยแก้ปัญหา

3. ขั้นสรุป

- 3.1 ครูดำเนินการอภิปรายถึงเรื่องราวและสาระที่ได้จากการชมการเชิดหุ่น นักเรียน อภิปราย วิเคราะห์ และสรุป
- 3.2 ครูสรุปเพิ่มเติม และเชื่อมโยงหลักธรรมกับการปฏิบัติในชีวิตจริง
- 3.3 อาจมีการประเมินผลด้วยวิธีการสนทนา ชักถาม การตอบแบบสอบถาม
- 3.4 อาจนำหุ่นที่สร้างขึ้นมาจัดมูนนิทรรศการ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน : การเล่านิทาน

การเล่านิทาน เป็นกิจกรรมที่ครูจัดอย่างแพร่หลาย สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา นับตั้งแต่เริ่มพูดได้ และฟังรู้ความ เด็กชอบฟังนิทานเป็นอย่างยิ่ง นิทานเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก นิทานเป็นสื่อที่ช่วยแนะนำโลกกว้างให้เด็กได้ ท่องเที่ยวผจญภัยไปตามจินตนาการของท้องเรื่อง ช่วยสร้างความรู้ ความเข้าใจ และมโนคติ จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้นักเรียนเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

รูปแบบของนิทาน

กุหลาบ มัลลิกะมาส แบ่งนิทานออกเป็น 5 รูปแบบ คือ

1. นิทานปรัมปรา เป็นนิทานประเภทเจ้าหญิงเจ้าชาย เช่น เรื่องสังข์ทอง สโนไวท์กับคนแคระทั้ง 7
2. นิทานท้องถิ่น เป็นตำนานที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละท้องถิ่น และมักเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เช่น เรื่องท้าวแสนปม พญากงพญาพาน ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่
3. นิทานเกี่ยวกับสัตว์ เป็นนิทานที่มีตัวละครเป็นสัตว์ หรือทั้งคนและสัตว์ ตัวละครเหล่านี้สามารถพูดสื่อความหมายได้ ส่วนใหญ่เป็นนิทานคติธรรม เช่น นิทานอีสป และนิทานที่มีลีลาการเล่าซ้ำๆ อย่างเช่น เรื่องยายกะตาดปลุกถั่วปลุกงาให้หลานเฝ้า ฯลฯ
4. นิทานเทพนิยาย เป็นนิทานเกี่ยวกับเทพดา เทพธิดา เจ้าป่า เจ้าเขา
5. นิทานตลก มักเป็นนิทานสั้นๆ ที่แสดงไหวพริบปฏิภาณ มีเนื้อเรื่องซ้ำชั้น

กลวิธีและขั้นตอนของการเล่านิทาน

ประคอง สุทธสาร, ทิพย์สุดา นิลสินธ์ และรัชณี ศรีไพรวรรณ ได้สรุปกลวิธีและขั้นตอนของการเล่านิทาน ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ก่อนการเล่านิทาน ครูควรสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง คลายความเคร่งเครียด และเตรียมนักเรียนที่ฟัง เรื่องที่ครูเล่า หลักธรรมและนิทานที่เลือกนำมาเล่านั้นควรเหมาะกับวัยของเด็ก เกี่ยวพันกับสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัว และเป็นสิ่งที่นักเรียนสามารถจะจินตนาการไปได้

2. การจูงใจนักเรียนให้อยากฟังนิทาน ด้วยการแสดงภาพ หรือทนายปริศนา หรือกิจกรรมอื่นๆ

3. ตกผลกับเรื่องการปฏิบัติตนขณะฟังนิทาน

4. เริ่มเล่านิทาน อาจใช้วิธีการเล่าได้หลายแบบตามความถนัดของบุคคล บางคนเล่านิทานสนุก บางคนต้องวาดภาพ หรือหุ่นประกอบ ครูต้องพูดด้วยถ้อยคำง่ายๆ สื่อความหมายได้แจ่มแจ้ง เน้นเสียง เน้นจังหวะเมื่อถึงข้อความสำคัญๆ ที่แสดงการทำดี และการทำชั่ว สีหน้าและท่าทางของครูก็มีผลต่อการเล่าเรื่อง ขณะที่เล่าเรื่องครูควรยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงอารมณ์ตามท้องเรื่อง มองหน้าผู้ฟังอย่างทั่วถึง และคอยเร้าความสนใจให้ผู้ฟังติดตามเรื่องราวไปจนจบ บางครั้งครูอาจสนทนาสอดแทรกคำถามสั้นๆ ให้นักเรียนตอบในขณะที่เนื้อเรื่องของนิทานกำลังดำเนินไปอยู่ก็ได้

5. เมื่อเล่านิทานจบลง ครูควรสนทนาและสรุปหลักธรรมจากนิทานเรื่องนั้น นักเรียนอภิปรายถึงพฤติกรรมของตัวละครในแง่ที่มีศีลธรรมความดี และไร้ศีลธรรม หรือทำความชั่ว เป็นการย้ำความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้อง หลังจากเล่านิทานจบแล้ว ครูอาจเลือกทำ ดังนี้

5.1 นักเรียนตอบคำถาม เพื่อทบทวนเรื่องราว

5.2 นักเรียนลำดับเหตุการณ์ในนิทาน

5.3 นักเรียนประดิษฐ์หุ่นประเภทต่างๆ แล้วแสดงเรื่องจากนิทานนั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

5.4 ฝึกระบายสี โดยให้ดึงเอาภาพต่างๆ จากเรื่องนิทานมาวาด และให้เด็กระบายสี

5.5 นักเรียนแสดงละครสั้น โดยนำเรื่องนิทานมาแต่งคิดบทพูดขึ้นเอง

5.6 นักเรียนช่วยกันแต่งนิทานคุณธรรม และเป็นผู้เล่าเอง

6. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อปฏิบัติตน จากหลักธรรมในนิทานเรื่องนั้น โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพของนักเรียนในชีวิตประจำวัน

บทที่ 4

แนวทางการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนา

ในบทที่ 1-3 ที่ผ่านมานั้น จะเป็นการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนาไปแล้ว

ในบทที่ 4 จะเป็นการนำเสนอแนวคิดกรรมการสอน ที่นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพดังกล่าว ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังนี้ คือ

1. การสอนโดยบทบาทสมมติ
2. การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง
3. การสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน
4. การสอนแบบอภิปราย
5. การสอนโดยสถานการณ์
6. การวัดและประเมินผล
7. แบบบันทึกการทำงาน

1. การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

ตัวอย่างแผนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

จุดมุ่งหมายของการสอน

1. นักเรียนสามารถอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสียสละ และการช่วยเหลือผู้อื่นได้

2. นักเรียนสามารถกำหนดวิธีการปฏิบัติด้านการเสียสละได้

3. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเสียสละและช่วยเหลือผู้อื่น

ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1

เวลา 3 คาบ

สื่อการสอน

1. ภาพประกอบบทบาทสมมติและสถานการณ์
2. ภาพการแต่งกายของตัวละครสมัยสุโขทัย

บทบาทและสถานการณ์

ในขณะที่นายมันเดินทางไปล่าสัตว์ในป่าเขตเมืองขอม ผ่านหมู่บ้านได้อินชาวบ้านใน

ละแวกนั้นซุบซิบกันว่าเจ้าเมืองขอมจะส่งคนมาจับหรือทำร้ายเจ้าเมืองละโว้ เมื่อรู้ข่าวก็รีบกลับเข้าเมืองไปบอกข่าวให้เจ้าเมืองรู้ล่วงหน้า ฝ่ายเจ้าเมืองเมื่อได้ข่าวที่เชื่อถือได้จึงวิตกกังวลว่าถ้ายังอยู่ที่นี้อาจทำให้ชาวบ้านชาวเมืองเดือดร้อนจึงหนีไปบวชในวัด ฝ่ายข้าศึกเมื่อรู้ว่าเจ้าเมืองไปบวชอยู่ที่วัดก็ติดตามไป และพบเจ้าเมืองซึ่งอยู่ในสมณเพศกำลังกวาดลานวัดอยู่ แต่จำไม่ได้จึงถามหาเจ้าเมือง เจ้าเมืองเมื่อฟังน้ำเสียงภาษาก็รู้ทันทีว่าเป็นฝ่ายข้าศึกเพราะสำเนียงพูดไม่เหมือนคนไทย จึงบอกให้รออยู่แล้วเดินเข้ากุฏิไปบอกเด็กให้มาจับและส่งตัวกลับไปเมืองขอมโดยไม่คิดอาฆาตหรือลงโทษประหารตามที่ประชาชนต้องการแต่อย่างใด

บทบาทที่ 1 ชาวบ้านในหมู่บ้านพูดซุบซิบกันว่ามีข่าวร้ายจะเกิดขึ้นกับเจ้าเมือง

บทบาทที่ 2 นายมั่นที่ยอมเสี่ยงภัยช่วยเหลือเจ้าเมืองหนีจากต่างแดนกลับมาบอกข่าวร้ายให้เจ้าเมืองทราบ

บทบาทที่ 3 เจ้าเมืองเมื่อทราบข่าวแน่ชัดยอมเสียสละความสุขส่วนตัวด้วยเกรงว่าถ้าเกิดการสู้รบชาวบ้านจะเดือดร้อน

บทบาทที่ 4 หัวหน้าข้าศึกปลอมตัวมาเพื่อจะจับเจ้าเมืองพูดสำเนียงไม่เหมือนคนไทยจึงถูกจับ

บทบาทที่ 5 เด็กวัดออกมาจับหัวหน้าข้าศึก

กิจกรรมการสอน

1. ให้นักเรียนดูภาพ ชักตามเรื่องราวจากภาพ เพื่อทบทวนความรู้เดิมของนักเรียน
2. นักเรียนที่มีประสบการณ์จากการฟังเรื่องราวทำนองนี้มาแล้วเล่าให้เพื่อนฟัง
3. นักเรียนแบ่งกันแสดงบทบาทสมมติศึกษาบทบาทสมมติและสถานการณ์ที่เตรียมมา
4. นักเรียนแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์
5. นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นจากการแสดงบทบาทสมมติตาม

สถานการณ์

6. นักเรียนช่วยกันสรุปคุณลักษณะเด่นของตัวละคร
7. ครูนำอภิปรายโดยตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ เช่น
 - ใครเป็นคนที่เสียสละ การเสียสละมีผลดีอย่างไร
 - ถ้านักเรียนเป็นเจ้าเมือง เมื่อจับหัวหน้าข้าศึกได้จะดำเนินการอย่างไร
 - นักเรียนคิดว่าใครที่ควรยกย่องว่าช่วยเหลือคนอื่นมากที่สุด เพราะเหตุใด
8. แบ่งกลุ่มให้นักเรียนช่วยกันสรุปข้อคิดที่ได้จากเรื่องแล้วเสนอแนวทางแก้ปัญหา

ด้วยวิธีอื่น ๆ ที่แสดงคุณธรรมด้านเสียสละ แล้วครูเพิ่มเติมสาระให้สมบูรณ์ นักเรียนจดบันทึก

9. นักเรียนทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม

การประเมินผล

1. สังเกตการมีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทสมมติและการอภิปรายแสดงความคิดเห็นของนักเรียน

2. ตรวจผลงานจากผลการสรุป และแบบฝึกหัดเพิ่มเติม

3. ตรวจสอบเจตคติต่อการเสียสละ

ข้อเสนอแนะ

การสอนโดยใช้บทบาทสมมตินั้นมีข้อดี คือ ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างสนุกสนาน นักเรียนได้เผชิญกับบทบาทและสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง มีโอกาสได้ฝึกวิเคราะห์ สามารถตัดสินใจด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็น ยอมรับความสามารถของผู้อื่น เกิดความรู้ความเข้าใจในคุณธรรมที่ศึกษา เป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยน หรือเปลี่ยนแปลง หรือปรับเจตคติพฤติกรรมของตนเองในด้านต่างๆ ให้ดีขึ้นได้ ทำให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของตนเองและสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ ในการนำบทบาทสมมติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับนักเรียนอย่างแท้จริงนั้น ครูจำเป็นต้องศึกษาและมีการวางแผนการเตรียมการเป็นอย่างดี จึงจะช่วยให้ครูสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนหรือการดำเนินกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง ดังนี้

1. กระบวนการและลำดับขั้นของการใช้บทบาทสมมติ จุดสำคัญอยู่ที่การอภิปรายวิเคราะห์เพื่อให้ได้สาระความรู้ ประสบการณ์มากกว่าขั้นตอนอื่นๆ การจัดเวลา สัดส่วนของขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมการอภิปราย วิเคราะห์ จึงต้องจัดให้เหมาะสมและเพียงพอ ส่วนขั้นตอนการแสดง การจัดฉากใช้เวลาพอประมาณไม่ควรใช้เวลานานจนเกินไป

2. การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ นั้น นักเรียนจะเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ มาก เพื่อไม่ให้ห้องเรียนขาดความเป็นระเบียบสับสนวุ่นวาย ครูจึงควรชี้แนะหรือฝึกฝนให้นักเรียนเข้าใจในเรื่องวิธีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระเบียบ เช่น การจัดฉาก การจัดโต๊ะ หรือจัดบริเวณที่ใช้จัดกิจกรรม

3. การสอนโดยใช้บทบาทสมมติ นั้น ในบางครั้งจำเป็นต้องใช้เวลาในการดำเนิน

กิจกรรมมาก ครูน่าจะเป็นผู้คอยควบคุมสถานการณ์ เวลาที่ใช้ บทบาทที่แสดง การวางแผน เตรียมการ การทดลองนำไปใช้เพื่อหาระดับความยากง่าย อุปสรรคและปัญหาอันจะเกิดขึ้น ก่อนที่จะนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้จริงตามแผนการสอนที่กำหนดไว้

4. การจัดฉาก ไม่ควรใช้วัสดุและเวลามากนัก ควรมีการเตรียมการหรือเตรียมฉาก แบบง่าย ๆ ประหยัด สะดวก รวดเร็ว หรืออาจจะเตรียมจากวัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่แล้วในห้อง เรียนสมมติขึ้นเป็นฉากตามต้องการก็ได้ โดยเน้นความสำคัญที่บทบาทการแสดง การ วิเคราะห์อภิปรายผลมากกว่า

5. การวิเคราะห์ อภิปรายผลการแสดง ครูต้องสร้างบรรยากาศให้มีความเป็น กันเองอย่างอิสระ มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมี ความกล้า เกิดความเชื่อมั่นในการแสดงความคิดเห็นตามความรู้สึกที่แท้จริง แสดงออกตาม ความเป็นจริงอันเป็นส่วนที่จะช่วยให้การเรียนรู้ ตรงกับบทบาทและสถานการณ์ที่สร้างขึ้น การวิเคราะห์และการอภิปรายผลจะตรงกับแนวคิด มีเหตุผลตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการได้ รวดเร็วขึ้น

6. ครูต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ตรงกัน ในเรื่องการวิเคราะห์ อภิปราย แสดง ความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการแสดง หรือพฤติกรรมที่ปรากฏออกมาเท่านั้น ไม่ควรให้นักเรียน วิพากษ์วิจารณ์ ตัดสินหรือประเมินค่าการแสดงของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในเรื่องว่าแสดงดีหรือ ไม่ดี มีข้อเสีย ข้อบกพร่องอย่างไร

7. ขณะนักเรียนกำลังเตรียมการแสดงครูคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ และ คอยให้กำลังใจอยู่ใกล้ๆ โดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการ เสริมสร้างทักษะการแสดงออก ความมั่นใจในตนเอง ความสำเร็จในการแสดงบทบาทสมมติ ของนักเรียนจะส่งเสริมให้เกิดบุคลิกภาพที่ดีได้

8. ครูควรสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกของผู้แสดง และผู้ชมทุกครั้งในขณะกำลัง แสดงบทบาทสมมติ เพื่อจะได้นำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ อภิปราย และหากเกิดปัญหา ใดๆ ขึ้นมาครูจะสามารถช่วยแก้ไขสถานการณ์ได้ทันทั่วทั้ง

9. หลังการแสดงบทบาทสมมติแล้ว ครูควรอย่าทำความเข้าใจกับนักเรียนอีกครั้ง หนึ่งว่า การแสดงบทบาทสมมติตามสถานการณ์ที่ผ่านมานั้นเป็นเพียงการแสดง เพราะอาจ จะมีนักเรียนบางคนยึดติดกับบทบาท สถานการณ์ การอภิปรายวิเคราะห์ของบางคนอาจจะ รุนแรง หรือมากเกินไปซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีขึ้นได้

2. การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง

ตัวอย่างการสอนเรื่อง “การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ”

เรื่อง คนขอทาน

ชัยกับชิต 2 คนพี่น้อง เดินทางเข้าไปในเมืองพบคนขอทานอยู่ริมถนน ด้วยความมีจิตใจชอบช่วยเหลือผู้อื่นของชัยจึงควักเหรียญใส่ลงในขัน

ชิต : “ให้ไปทำไมพี่ คนปกติมีมือมีเท้าเหมือนเรา”

ชัย : “สงสาร เห็นว่าแก่แล้วด้วย เราเคยเที่ยวมากกว่านี้อีก”

ชิต : “การรับโดยไม่มีสิ่งตอบแทนจะสร้างนิสัยไม่ดีติดตัวนะ”

ชัย : “อย่าไปคิดมากขนาดนั้นเลย เขาคงหมดหนทางจริงๆ ไม่งั้นคงไม่ยอมให้คนดูถูก เขี่ยดหยาบหรือกนะ”

คำถาม หรือประเด็นอภิปราย

1. ทำไมชิตจึงไม่ยอมให้ชัยให้เงินกับขอทาน
2. ชัยคิดอย่างไรกับการให้เงินขอทาน
3. ถ้านักเรียนเป็นชัย จะให้เงินกับขอทานหรือไม่ เพราะเหตุใด

ข้อเสนอแนะ

การสอนจริยศึกษาด้วยกระบวนการกลุ่มได้มุ่งเน้นอยู่ที่วิธีการ กิจกรรม และประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ สื่อการสอนที่มีคุณค่าและครูสามารถสร้างขึ้นเองได้อย่างง่ายๆ มีหลายประเภทและหลายรูปแบบ ประเภทกรณีตัวอย่างนี้จะช่วยให้การเรียนการสอนจริยศึกษามีลักษณะง่ายต่อความเข้าใจ น่าสนใจ และยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา สามารถเชื่อมโยงเอาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมมาจัดการเรียนการสอนในรูปแบบกระบวนการกลุ่ม นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นปัญหา มีความเห็นของตนเองเกิดขึ้น เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้สึก และส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะในการทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

เพื่อให้ นำกรณีตัวอย่างไปใช้เป็นสื่อการสอนที่ดี และเหมาะสมกับนักเรียนอยู่เสมอ ครูควรมีทักษะและความเข้าใจ ดังนี้

1. การสร้างกรณีตัวอย่าง ไม่ควรเป็นเฉพาะเจาะจงของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในชั้นเรียน ครูควรหลีกเลี่ยงการนำไปใช้โดยตรง แต่ควรดัดแปลงให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้เคียงมากที่สุด

2. การดำเนินกิจกรรมของครูมีความสำคัญยิ่ง ครูต้องสามารถคลี่คลายความคิดเห็นข้อขัดแย้งที่แตกต่างกันของนักเรียนได้ โดยยึดแนวข้อสรุปที่ได้จากข้อตกลงความคิดเห็นของกลุ่มคุณธรรมที่ต้องการเน้น และความคิดรวบยอดของการสอนเป็นแกนสำคัญของสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งหมด บทบาทของครูในการกำหนดหรือบอกสาระของการเรียนรู้ แนวคิดที่สำคัญ หรือข้อสรุปต่างๆ ครูต้องกำหนดให้ลดน้อยลง

3. กรณีตัวอย่างจะสามารถดำเนินไปด้วยดี ครูไม่ควรใช้แบบใดแบบหนึ่งมากเกินไป ครูควรนำกิจกรรมหรือสื่อการสอนบางประเภทเข้าช่วยในบางครั้ง กิจกรรมบทบาทสมมติ (role play) และสถานการณ์จำลอง (simulation) เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้กรณีตัวอย่างสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี

4. กรณีตัวอย่างเป็นสื่อการสอนที่มีจุดประสงค์สำคัญ มุ่งเน้นให้นักเรียนรู้จักสร้างความเห็นของตนเองให้เกิดขึ้น มีความเชื่อมั่นและกล้าแสดงออกอย่างมีหลักเกณฑ์ และเหตุผล การสร้างกฎเกณฑ์ของกลุ่ม การรู้จักเคารพมติ หรือผลการตัดสินใจของกลุ่มร่วมกัน

5. ครูต้องคำนึงถึงความยากง่ายของกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ ในบางกรณีอาจยากหรือง่ายเกินไป ก่อนใช้ควรมีการทดลองนำไปใช้กับกลุ่มเล็กๆ ในระดับเดียวกัน จะทำให้ครูสามารถนำข้อบกพร่องต่างๆ มาปรับปรุงให้กรณีตัวอย่างมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

6. ครูต้องมีเทคนิคเชื่อมโยงกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ ให้สัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกัน เพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางและข้อเสนอแนะแก่ นักเรียนที่มีข้อบกพร่องทางความประพฤติอยู่

การเรียนการสอนจริยธรรมโดยสร้างกรณีตัวอย่างขึ้นนั้น จะเห็นได้ว่าครูจะต้องเป็นผู้ที่ตื่นตัวอยู่เสมอ ต้องทันต่อข่าวความเคลื่อนไหว รู้จักสังเกตและหากรณีตัวอย่างที่ใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนให้เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของผู้เรียน เพื่อนักเรียนจะได้ฝึกฝนเผชิญกับเรื่องราวเหตุการณ์ที่ใกล้ตัว รู้จักประเมินค่าสิ่งต่างๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. การสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน

กิจกรรมขั้นนำ

1. นักเรียนบอกสิ่งที่นักเรียนเห็นว่ามีค่า และนักเรียนหวงแหนมาคนละ 1 อย่าง พร้อมทั้งให้เหตุผล

2. นักเรียนเขียนคำที่นักเรียนกลุ่มแรกบอกโดยแยกประเภทของสิ่งนั้น ๆ ดังนี้

แหวน	ขนมปัง	ปากกา	เงิน	ไอศกรีม
กล่องใส่ดินสอ	สร้อยคอทอง	หมูสะเต๊ะ	หนังสือการ์ตูน	

3. นักเรียนสรุปสาระสำคัญว่าเป็นสมบัติส่วนตัว

4. นักเรียนช่วยกันบอกชื่อวัตถุและสิ่งของที่เป็นสมบัติส่วนตัวรวม

กิจกรรมขั้นสอน

5. ครูให้นักเรียนดูภาพลอตเตอรี่สมัยรัชกาลที่ 6 ที่หายากมาก มีราคาแพง ข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ประจำวันอาทิตย์ที่ 16 สิงหาคม 2541 หน้า 1

ลอตเตอรี่เสือป่า กองสลากค้นพบ “ลอตเตอรี่เสือป่าล้านบาท” ซึ่งเป็นลอตเตอรี่สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งหายากมากและมีราคาแพง อยู่ในความครอบครองของนายทหารนอกราชการที่ จ.สระบุรี กำลังมีการติดต่อซื้อมาไว้ในพิพิธภัณฑ์

เจอแล้วลอตเตอรี่สมัยรัชกาลที่ 6

สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลค้นพบลอตเตอรี่โบราณสมัยรัชกาลที่ 6 เรียกว่าลอตเตอรี่เสือป่าราคาฉบับละ 1 บาท อยู่ในสภาพดี เป็นที่ต้องการหามาเก็บไว้เป็นหลักฐานในพิพิธภัณฑ์มานานแล้ว เจ้าของเป็นนายทหารยศพันเอก ได้รับมรดกตกทอดติดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

เกี่ยวกับสลากกินแบ่งเสือป่า ที่นายเกษียรกล่าวว่าพิพิธภัณฑ์ของกองสลากยังไม่มีนั้น ผู้สื่อข่าวรายงานว่าได้พบสลากเสือป่าดังกล่าวอยู่ในความครอบครองของ พ.อ.วิลาส มณีรัตน์ อายุ 62 ปี อดีตนายทหารค่ายอดิศร ศูนย์การทหารม้าสระบุรี จ. สระบุรี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 160 หมู่ 3 ต. กदनกเปล้า อ.เมืองสระบุรี สะสมเอาไว้และนำมาพับเรียงเพื่อความสวยงามจนตกมาถึงลูกหลานสมัยนี้ และเคยมีคนมาขอดูกันมากมาย บางคนดูไปดูมาขอไปให้ลูกหลาน ขณะนี้ทางกองสลากกินแบ่งรัฐบาลได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาติดต่อเพื่อขออนุรักษ์ลอตเตอรี่ทั้งหมดแล้ว พ.อ. วิลาส มณีรัตน์ กล่าว

6. นักเรียนอ่านข่าวและคำบรรยายภาพ หรือให้ตัวแทนนักเรียนอ่านให้เพื่อนฟัง
หน้าชั้น

7. ครูและนักเรียนอภิปรายเรื่องราวจากข่าวและภาพ

8. แบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม อภิปรายร่วมแสดงความคิดเห็นและเขียนตอบคำถามกลุ่มละ 1 คำตามดังต่อไปนี้

8.1 ทำไมนักเรียนจึงคิดว่าของที่นักเรียนมียูมียี่สิบมาก และถ้าสูญเสียสิ่งนั้นไป
จะรู้สึกอย่างไร

8.2 ของที่มีค่ามากสำหรับคนหนึ่งอาจมีค่ากับอีกคนหนึ่งเพราะอะไร

8.3 ถ้าจำเป็นต้องเสียสละของมีค่านักเรียนรู้สึกอย่างไร และนักเรียนยินดี
เสียสละหรือไม่ เพื่อประโยชน์ของใคร

8.4 ถ้ามีคณโมยของในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติหมด จะเกิดอะไรขึ้นและเราควรทำ
อย่างไร

8.5 ถ้านักเรียนเป็นเจ้าของลอตเตอรี่ นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร เมื่อกอง
สลากติดต่อมาไว้ในพิพิธภัณฑ์

9. นักเรียนอ่านคำตอบของแต่ละกลุ่ม และอภิปรายเรื่องคุณค่าของสิ่งของและ
คุณค่าของการเสียสละเปรียบเทียบกัน อภิปรายความรู้สึกของผู้ที่สูญเสียของที่ตนรัก และ
วางแผน

กิจกรรมขั้นสรุปและนำไปประยุกต์

10. ครูและนักเรียนสรุปสาระสำคัญของการเรียนเป็นแผนภูมิ

11. นักเรียนได้รับมอบหมายให้อ่านหนังสือพิมพ์รายวัน และตัดข่าวเกี่ยวกับสิ่งของ
หายาก การเสียสละสิ่งของ การเสียสละแรงงาน การเสียสละเวลา แล้วนำมาเขียนแสดงความ
รู้สึกของตนต่อข่าวนั้น เพื่ออ่านในช่วงสนทนาตอนเช้า

12. นักเรียนเสนอผลการปฏิบัติงานของตนเองเกี่ยวกับการเสียสละที่นักเรียนรู้สึก
ภาคภูมิใจ มาแลกเปลี่ยนกัน

13. เลือกผลงานที่ประเมินว่าดีมาจัดป้ายนิเทศและเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงาน

4. การสอนแบบอภิปราย

ตัวอย่างการสอนแบบอภิปรายโดยใช้หลักกรรม โยนิโสมนสิการ

เรื่อง การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ

หลังจากครูให้เนื้อหาไปแล้วว่าการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ เป็นอย่างไร ครูเล่าเรื่องให้นักเรียนฟังแล้วตั้งประเด็นให้จับกลุ่มย่อยอภิปราย

เรื่องเล่าของครูมีดังนี้

“ คณิตเป็นเด็กฉลาด เรียนไว แต่มีเพื่อนชื่อคนอง ซึ่งเก่งทางดนตรีชอบกีตาร์ แต่การเรียนวิชาสามัญเขาจะเรียนอ่อน สติปัญญาค่อนข้างทึบ โดยเฉพาะคณิตศาสตร์ทำเลขผิดอยู่เสมอ เกิดความท้อใจไม่ยอมทำการบ้าน ครูจึงดุและลงโทษเป็นประจำ คณิตสงสารเพื่อนมาก จึงให้คนองลอกการบ้านทุกวันเพื่อจะได้ไม่ต้องโดนดุและลงโทษอีกต่อไป”

จากเรื่องนี้ให้นักเรียนอภิปรายว่า

การกระทำของคณิต มี “คุณ” และ “โทษ” อย่างไร

ควรหาทางออกอย่างไร จึงจะสนับสนุนคุณธรรมการเสียสละ และช่วยเหลือผู้อื่นได้มากที่สุด

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว เมื่อจะทำการสอนแบบอภิปราย โดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษ และทางออกเข้าประกอบมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียม จัดสภาพห้องเรียน และแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้
2. ขั้นดำเนินการอภิปราย

หลังจากนำ “กรณีตัวอย่าง” มาเล่าให้นักเรียนฟังแล้วก็ให้นักเรียนคิดเรื่องทำนองเดียวกันที่เกี่ยวกับคุณธรรมด้านการช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ มาเล่าแลกเปลี่ยนกัน เช่น กรณีของคุณไตรภพ สิมปพัทธ์ พิธีกรช่อง 3 ขึ้นไปช่วยตำรวจเกลี้ยกล่อมชาวต่างชาติที่กำลังคิดฆ่าตัวประกัน เป็นต้น ให้นักเรียนคิดในลักษณะคุณ โทษ และทางออก ร่วมกันอภิปรายหาข้อสรุปโดยครูบอกเงื่อนไข หลักเกณฑ์ ที่ใช้ในการอภิปราย ซึ่งมีขั้นตอนย่อยเป็นลำดับดังนี้

- เมื่อครูตั้งประเด็นปัญหาและชี้แจงจนนักเรียนเข้าใจแล้ว
- แยกเด็กเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4 - 5 คน
- เลือกประธาน และเลขากลุ่ม โดยเลขานุการเป็นผู้บันทึกความคิดเห็นของแต่ละคน

ในกลุ่ม

- นำประเด็นที่ตั้งไว้มาพิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นทั้งหมด เช่น

- 1) คณิตได้รับความปลื้มใจ สบายใจที่ได้ช่วยเหลือเพื่อน
- 2) คนองช่วยสอนดนตรีให้คณิตเป็นการตอบแทน
- 3) คนองไม่มีความรู้เหมือนเดิมแต่เกียจคร้าน และขาดความรับผิดชอบ
- 4) ทั้งคณิตและคนองได้ชื่อว่าหลอกครู

ข้อเสนอแนะ

การสรุปหรือหาข้อยุติที่ตื้นให้คำนึงถึง “เกณฑ์ คือ หลักประโยชน์และหลักธรรม” นำมาพิจารณาแต่ละข้อว่าผลเหล่านั้นอย่างไหนจัดว่าเป็น “คุณ” อย่างไหนจัดว่าเป็น “โทษ” ในขั้นนี้แนวคิดของแต่ละคนอาจเกิดความขัดแย้ง จึงต้องมีการอภิปรายในกลุ่มโดยนักเรียนที่เป็นประธานจะกระตุ้นให้แต่ละคนแสดงความคิดเห็น และใช้เหตุผลที่ได้จาก “หลักประโยชน์และหลักธรรม” มาเป็นเครื่องตัดสิน

กรณีของคณิต จะพิจารณาด้วยหลัก “คุณ - โทษ” และทางออกได้ว่า

การที่คณิตได้รับความปลื้มใจสบายใจ มองด้วยหลักประโยชน์ตนไม่ทำลายประโยชน์ผู้อื่น เป็นประโยชน์ภายในคือคุณค่าที่เกิดกับจิตใจ เป็นกุศลธรรมจากคุณธรรมคือ ความต้องการให้ผู้อื่นไม่มีปัญหาทำให้ตนเองสบายใจ เป็นการส่งเสริมสุขภาพชีวิต จิตใจ มองด้วยหลักธรรมก็ใช้ได้ เพราะไม่ขัดกับหลักธรรมต่างๆ โดยเฉพาะเรื่อง “ความเสียสละ การช่วยเหลือผู้อื่น” ซึ่งเป็นหัวข้อธรรมที่กำลังเรียนอยู่นี้ ดังนั้นจึงจัดว่าผลข้อนี้เป็น “คุณ”

การที่คณิตได้รับการสอนดนตรีจากคนองไม่ขัดกับหลักประโยชน์คือ เป็นประโยชน์ตนที่ไม่ทำลายประโยชน์ผู้อื่น และจัดเป็นประเภทภายนอกเพราะวิชา “ดนตรี” ที่ได้รับเป็น “อามิส” ที่ได้รับจึงจัดว่า เป็น “คุณ”

แต่การที่คนองยังไม่มีความรู้เหมือนเดิม กลายเป็นคนเกียจคร้าน ขาดความรับผิดชอบมากขึ้น ไม่ได้มุ่งมั่นพัฒนาตนเอง ถ้าพิจารณาด้วยประโยชน์แล้ว จริงอยู่ไม่ได้ทำลายประโยชน์ตนแต่ทำลายประโยชน์ผู้อื่น เพราะคนไม่ได้ใจหรือเกียจคร้านลง แต่เพื่อนเสียผลประโยชน์คือ บ่มเพาะนิสัยไม่ดี ไม่ได้ช่วยพัฒนาสติปัญญาของเขา เป็นการทำลายคุณภาพชีวิต จิตใจ ของเพื่อนไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ พิจารณาด้านหลักธรรมจึงถือว่าเป็นการช่วยเหลือ และเสียสละในทางที่ผิด จึงจัดว่าเป็น “โทษ”

การที่คณิตและคนองได้ชื่อว่าหลอกครู เมื่อพิจารณาด้วยหลักประโยชน์เสียทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น คือทำลายประโยชน์ภายในได้แก่ ความรู้สึกที่ดีจากกุศลธรรม เช่น ความซื่อสัตย์เสียไป แต่ได้รับรางวัล จัดเป็นประโยชน์ภายนอก แต่เสียประโยชน์ภายใน

อันเป็นเรื่องการพัฒนาปัญญาและคุณธรรม ซึ่งเรียกว่าเป็นคุณภาพชีวิต จึงไม่ควรทำและเมื่อพิจารณาด้วยหลักธรรมก็จัดว่าไม่ถูกต้อง

ให้นักเรียนได้อภิปรายกันในลักษณะนี้ในแต่ละข้อ แล้วตัดสินใจว่าการกระทำดังกล่าวเป็น “คุณ” หรือ “โทษ” มากกว่ากันแล้วช่วยกันหาทางออก โดยพยายามรักษา “คุณ” ทั้งหลายไว้และขจัดโทษทิ้งไป

การแก้ปัญหาเมื่อนักเรียนเกิดการเรียนรู้ว่าจะเลือก “คุณ” หรือ “โทษ” ให้ใช้ดุลยพินิจว่า หลังจากพิจารณาแล้วเห็นว่ามี “คุณ” มากกว่าก็เลือกปฏิบัติ หรืออาจจะเสนอแนวทางใหม่ เช่น ในกรณีดังกล่าว คณิศควรช่วยเหลือเพื่อนต่อไป แต่เปลี่ยนวิธีใหม่โดยการเสียสละเวลา เสียสละแรงกาย ช่วยอธิบาย แม้ว่าจะต้องเหนื่อยกว่าที่จะทำให้ตนเองเข้าใจจนทำการบ้านได้เอง แต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งตนเองและผู้อื่น ได้ประโยชน์ภายในและประโยชน์ภายนอก สอดคล้องกับหลักธรรมอีกด้วย

ครูแบ่งกลุ่มเสนอผลการอภิปราย

3.ขั้นสรุปและประเมินผล

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปในสิ่งที่ได้เรียนมา

ครูวัดและประเมินผลด้วยการสอบถาม สังเกต

สรุปกระบวนการในการสอนอภิปรายมีดังนี้

1. เตรียมความพร้อมแล้วเตรียมเข้าสู่การเรียนรู้ (10 นาที)

- 1.1 ครูและนักเรียนช่วยกันจัดสภาพแวดล้อมที่ดี
- 1.2 ครูบอกหัวข้อเรื่องและจุดประสงค์ที่จะเรียน
- 1.3 อภิปรายเพื่อนำสู่การเรียนรู้

2. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน (30 นาที)

- 2.1 เนื้อหาสาระของเรื่องที่กำลังจะเรียน
- 2.2 ตั้งประเด็นปัญหาและอภิปราย
 - กรณีตัวอย่าง ผลที่เกิดขึ้น และตั้งประเด็นคำถาม
 - แบ่งกลุ่มย่อย
 - ผู้นำหรือประธาน และผู้จัดบันทึกหรือเลข
 - วิเคราะห์ “คุณ” และ “โทษ”
 - วิเคราะห์ทางออกที่ดีที่สุด

2.3 ผู้แทนกลุ่มออกมารายงาน

3. สรุปและประเมินการเรียนการสอน (10 นาที)

3.1 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป

3.2 ครูวัดและประเมินผล

5. การสอนโดยสถานการณ์จำลอง

ตัวอย่างการสอนแบบสถานการณ์จำลอง และเทคนิคการสอนแบบกระบวนการแก้ปัญหา
สถานการณ์จำลอง : คุณธรรมที่สอน การเสียสละช่วยเหลือสังคม และมุ่งมั่นพัฒนา

หลักการและเหตุผล การเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อมุ่งมั่นพัฒนาสถาบันหรือองค์การให้มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และบุคลากรต่างก็มีความสุข มีความรักสามัคคี เป็นตัวอย่างกับหน่วยงานอื่นได้ สภาพตัวอย่างจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมนั้น ๆ ต่างมีความเสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม รู้จักอุทิศเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อพัฒนางานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้ดีที่สุด เมื่อสังคมเล็ก ๆ พัฒนาแล้วก็จะส่งผลไปถึงการพัฒนาประเทศชาติโดยรวมต่อไป

การจัดการเรียนการสอนในคุณธรรมข้อนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้นักเรียนได้ลองเผชิญกับสถานการณ์ที่จำลองมา ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง ผ่านกระบวนการ และบรรยากาศของการพัฒนางาน การตัดสินใจเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่องานส่วนรวม จนในที่สุดนักเรียนจะได้รู้จักการวิเคราะห์ประเมินผลสิ่งที่เกิดขึ้นได้ข้อคิดเหตุผลและวิจารณ์ญาณ กลับปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกต้อง และมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติตามคุณธรรมเรื่องนี้ตลอดไป



วัตถุประสงค์

1. นักเรียนสามารถแสดงบทบาทที่ตนเองได้รับ
2. นักเรียนสามารถตัดสินใจเพื่อทำงานได้
3. นักเรียนสามารถวิเคราะห์เองได้ว่าพัฒนาการด้านสังคมอยู่ระดับใด
4. นักเรียนสามารถอภิปรายแสดงความคิดเห็น ให้ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ
5. นักเรียนสามารถสรุปประเมินผลและวิธีการปฏิบัติตนตามคุณธรรมได้
6. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการทำงานที่มุ่งมั่นพัฒนา

สื่ออุปกรณ์

- ใบงานกิจกรรมเพื่อส่วนรวม
- ตารางสรุปขั้นตอนดำเนินงาน

วิธีดำเนินงาน

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนและให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันคิด (ระดมพลังสมอง)

ตอบคำถาม บริเวณโรงเรียนที่มีสภาพไม่น่าพอใจ และจะแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น
2. นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ว่าบริเวณที่ไม่น่าพอใจนั้น มีลักษณะอย่างไร เช่น พื้นสกปรก โต๊ะเก้าอี้วางไม่เป็นระเบียบ ฝาห้องสกปรกมีรอยขีดเขียน ดังขยะเต็มล้นตลอดเวลา ผลเสียที่เกิดทำให้ไม่น่าดู มีกลิ่นเหม็น
3. นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์หาสาเหตุ และแนวทางแก้ไข วางแผนปฏิบัติจริง และแบ่งงานกันให้ปฏิบัติ
4. เสนอแนะทางเลือกในการแก้ปัญหา และตัดสินใจเลือก

วิเคราะห์ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา

ทางเลือก	ผลที่จะเกิดขึ้น		ความเป็นไปได้	
	ในแง่บวก	ในแง่ลบ	ปฏิบัติได้	ปฏิบัติไม่ได้
1. จ้างคนนอกทำความสะอาดโดยช่วยกันออกเงินเอง	นักเรียนไม่เหนื่อย	ไม่ได้เสียสละช่วยเหลือโรงเรียน	-	นักเรียนบางคนไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีเงิน
2. นักเรียนผลัดกันทำงาน	เสียสละกันทุกคนเพื่อส่วนรวม	-	ช่วยกันอย่างพร้อมเพรียงและทุ่มเทเวลามากขึ้นกว่าเดิม	-
3. จัดกิจกรรมเป็นกรณีพิเศษเพื่ออนุรักษ์รักษาความสะอาด	เป็นการช่วยเหลือเสียสละ มุ่งมั่นพัฒนาโรงเรียนของเรา	-	ทำได้ทุกคน เพราะต่างมีความมุ่งมั่นและเห็นสภาพตรงกันอยู่แล้ว	-
4. ลงโทษคนที่ทำความสกปรก	นักเรียนจะมีความระมัดระวังมากขึ้น	หาคนทำผิดค่อนข้างยาก	-	ไม่มีคนใดกล้าเป็นคนคอยจับผิด

5. เมื่อนักเรียนได้ตัดสินใจเลือกวิธีที่ 3 คือ กิจกรรมเป็นกรณีพิเศษเพื่ออนุรักษ์รักษาความสะอาด

6. แผนการดำเนินงาน

วัน	กิจกรรม	สถานที่	เครื่องมือ	งบประมาณ	คนรับผิดชอบ	การติดตามประเมินผล
เสาร์/ อาทิตย์	- กวาดเพดาน	ห้องเรียน	ไม้กวาด,	200 บาท	คณิต, คณิต	การมาตรง เวลาและทำ งานตามจุด ต่าง ๆ
	ขัดผ้าห้อง	สนามหญ้า	แปรง, ถังน้ำ	300 บาท	คำณ, สุวิทย์	
	- จัดสวน		จอบ, บังกี,		คณิต, สมพิศ	
	หย่อมบริเวณ		สวด, ดันไม้		วารี, ทินกร	
	และหน้าห้อง					
	เรียน	ห้องเรียน	-	-	สมควร, วิทยา	
	- จัดโต๊ะเก้าอี้	ห้องเรียน	-	-	ทิวา, สมบัติ	
	ให้เป็นระเบียบ				กานดา, สาย	
	- ตกแต่งห้อง	ห้องเรียน	รูปภาพ	100 บาท	สมร	
	ให้สวยงาม				วิรัตน์	
	ภาพ				นพดล, วิเชียร	
	- ขัดพื้น ถูพื้น	ห้องเรียน	ถังน้ำ, แปรง		ชาติรี	
	- ขัดผ้าห้อง	ห้องเรียน	สี, แปรงทาสี		คนอง, ภิญญ	
	ทาสี				นิพนธ์	
	- ลงพื้นด้วย	ห้องเรียน	เทียนไข,		รัตชัย, ดำรง	
	เทียนไขผสม		น้ำมันก๊าด		จันทนา	
	น้ำมันก๊าด					

7. นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงและประเมินผลเป็นระยะ ตั้งแต่เริ่มวางแผน การอภิปราย การเสียสละ การเลือกงาน การช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะการต้องเสียสละเงิน เท่า ๆ กัน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายซื้ออุปกรณ์ สีทาอาคาร บางคนเสนอว่าน่าจะของบประมาณจากโรงเรียน แต่เสียงส่วนใหญ่ เห็นว่าเมื่อเสียสละแรงกาย เสียสละเวลาแล้วก็ควรจะเสียสละเงินไปให้ครบ และเงินก็ไม่ไ้ได้มากคนละ 20 บาท ก็พอเพียง โรงเรียนมีเรื่องต้องจ่ายเงินมากอยู่แล้วและเงินมีน้อย ถ้านักเรียนคนใดไม่มีเงินจริงๆ ก็อาจขอให้หาอุปกรณ์มาทดแทนก็ได้ ในที่สุดนักเรียนก็ได้เสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม

8. ผลการประเมิน

- 1) นักเรียนสามารถประเมินปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุ ทางเลือก ในการแก้ปัญหาดังประเด็นหรือไม่
 - 2) นักเรียนสามารถระบุเป้าหมาย หรือความต้องการได้หรือไม่
 - 3) นักเรียนสามารถอภิปรายให้ทุกคนได้ทำงานตามถนัด และอย่างมีความสุข
9. บทบาทของครูคอยให้คำปรึกษา และดูผลการปฏิบัติงานจริงของนักเรียน

6. การวัดและประเมินผล

วิธีการวัดจริยธรรมมีวิธีวัดเช่นเดียวกับการวัดบุคลิกภาพ ซึ่งเป็นเรื่องที่วัดได้ยาก และมีความซับซ้อน การวัดจึงทำได้ยากเมื่อเปรียบเทียบกับ การวัดผลด้านอื่นๆ แต่นักจิตวิทยาและนักวัดผลการศึกษาก็ได้พยายามหาวิธีการและสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพพอที่จะกระตุ้น (Elicit) ให้เห็นตรงตามลักษณะที่แท้จริงของผู้ถูกวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ ทวิ ท่อแก้ว และอบรม สนิทบาล (2517 : 121) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าจะให้ได้ดีผลที่ดี มีความเที่ยงตรงสูง ก็ควรจะใช้หลายวิธีประกอบกัน สรุปวิธีการที่ใช้วัดทั่วไปมีอยู่ 5 วิธี ดังนี้

1. วิธีสังเกต เป็นวิธีที่ใช้วัดพฤติกรรมและลักษณะต่างๆไปที่บุคคลแสดงออก มี 2 แบบ คือ การสังเกตแบบควบคุม เป็นการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ที่จัดไว้ โดยเฉพาะอีกแบบหนึ่งเป็นการสังเกตทั่วไปในชีวิตประจำวันที่บุคคลแสดงออก

การสังเกตเป็นวิธีการประเมินพฤติกรรมที่ครูผู้สอนจะใช่มาก จึงควรศึกษา ขั้นตอน และตัวอย่างเครื่องมือเก็บคะแนน ดังนี้

1) ขั้นตอน วิเคราะห์พฤติกรรมด้านการช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ และมุ่งมั่นพัฒนานั้น จะสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนได้เกิดการศึกษาที่มีความเหมาะสมกับระดับและวัยของเด็ก แล้วนำพฤติกรรมมาจัดทำตารางบันทึกการสังเกต เช่น ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายหลังจากได้ศึกษากรณีตัวอย่างหรือจากบทบาทสมมติแล้ว ครูจะคอยสังเกตและบันทึกลงในเครื่องมือที่เตรียมไว้

2) เครื่องมือ สำหรับบันทึกคะแนนนักเรียนเป็นรายบุคคล

ที่	ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม								
		ความสนใจ			ความมีเหตุผล			ความรับผิดชอบ		
		A	B	C	D	E	F	G	H	I

กระบวนการวัดและประเมินผล

1. ขั้นตอน

หลังจากได้กำหนดพฤติกรรมย่อยและแจกแจงเพื่อเก็บคะแนนนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้ว เพื่อสรุปว่านักเรียนมีระดับของจริยธรรม ช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นพัฒนาในระดับใด ก่อนการศึกษาเปรียบเทียบกับเมื่อได้ศึกษามาได้ระยะหนึ่งแล้ว

2. เครื่องมือ

เครื่องมือเพื่อนำมาสรุป คือการรวบรวมพฤติกรรมย่อยของแต่ละคน แล้วสรุปเป็นกลุ่มเช่น

พฤติกรรม	พฤติกรรมย่อย	การช่วยเหลือผู้อื่น	การเสียสละ	มุ่งมั่นพัฒนา
1.ความสนใจ	1.1 A	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
	1.2 B	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
	1.3 C	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
2. ความมีเหตุผล	2.1 D	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
	2.2 E	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
	2.3 F	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
3. ความรับผิดชอบ	3.1 G	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
	3.2 H	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน
	3.3 I	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน	จำนวน.....คน

- 1.1 A เข้าเรียนสม่ำเสมอ
- 1.2 B ร่วมแสดงความคิดเห็น
- 1.3 C ร่วมทำกิจกรรมสม่ำเสมอ
- 2.1 D ยอมรับเมื่อมีเหตุผล
- 2.2 E เห็นคุณค่าการใช้เหตุผล
- 2.3 F พยายามอธิบายสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผล
- 3.1 G ไม่หลีกเลี่ยงงาน
- 3.2 H ทำงานเสร็จทันเวลา
- 3.3 I ยอมรับผลการกระทำ

2. วิธีการรายงานตัวเอง มี 2 แบบ คือ

2.1 การวิเคราะห์ตนเอง คือการให้บุคคลประมาณค่าตนเองแบบวิเคราะห์ตนเองจะเป็นคำถามแบบปรนัย เช่น ความสนใจในวิชาต่างๆ แล้วแปลผลเข้าสู่มาตราการวัด

2.2 การสัมภาษณ์ หมายถึง การสนทนาระหว่างบุคคลสองคนอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยผู้สัมภาษณ์เตรียมคำถามมา และจดบันทึกประมาณค่า ผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่วิตว่าถูกทดสอบจริยธรรม

3. วิธีการศึกษาความเห็นจากคนอื่น เป็นวิธีที่ผู้วัดสร้างแบบสอบถามขึ้นเพื่อถามบุคคลอื่นว่ามีความรู้สึกเกี่ยวกับบุคคลนั้นอย่างไร เช่น ครู เพื่อน ผู้ปกครอง เป็นต้น

4. การใช้แบบทดสอบ เป็นวิธีที่นิยมใช้กันมากมีการสร้างแบบทดสอบ ซึ่งประกอบด้วยคำถามและข้อความหลายข้อ โดยถือเอาปกติวิสัยของคนทั่วไปเป็นมาตรฐานคำถามหรือสถานการณ์ที่สร้างขึ้น มักจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกของผู้ถูกทดสอบเอง หรือเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือพฤติกรรมที่ทำอยู่เสมอๆ เมื่อตกอยู่ในสภาพนั้นๆ ผู้ถูกทดสอบต้องร่วมมือกับผู้ทดสอบจึงจะได้ผลตามวัตถุประสงค์

5. วิธีสร้างจินตนาการ (Projective Technique) เป็นวิธีการวัดที่ได้จากการจัดสิ่งเร้าเข้ามาให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตอบสนอง เช่น เล่าเรื่องจากรูปที่นำมาให้ดู ให้ความสัมพันธ์ต่อเนื่องจากที่กำหนดให้ ให้เติมข้อความที่ไม่สมบูรณ์ ให้แสดงออกโดยการวาดรูป เป็นต้น ซึ่งส่วนแล้วแต่ต้องใช้ผู้ทดสอบที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี

การเลือกวิธีการวัดจริยธรรม ต้องพิจารณาจากความเหมาะสมทั้งผู้ทดสอบ ผู้ถูกทดสอบ สภาพการณ์ทดสอบ และสิ่งที่จะวัดเพื่อการศึกษา

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ (2524). คู่มือการบริหารการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช 2524 กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์.
- กรองแก้ว สานุสนธ์. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเสียสะของนักเรียน
ชั้น ม.ศ.1 จังหวัดสระบุรี. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอก การแนะแนว,
มศว. ประสานมิตร. 2529.
- จันทนา นนทิกร. การทดลองใช้ชุดฝึกอบรมที่เสริมสร้างคุณลักษณะการทำงาน
โดยวางเป้าหมายสำหรับเยาวชน. ปรินญาณิพนธ์. กศ.ด. กรุงเทพฯ :
ม.ศว. ประสานมิตร. 2533. อัดสำเนา.
- จารึก ชุกติติกุล. การวิเคราะห์พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาของนักศึกษาครูและ
สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม. ปรินญาณิพนธ์การศึกษาสุขุภีบัณฑิต สาขาพัฒน
ศึกษาศาสตร์. มศว. ประสานมิตร. 2524.
- ชาติรี ศิริสวัสดิ์. การเปรียบเทียบความรู้สึเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 2 ที่เรียนจากการสอนแบบ อภิปรายโดยใช้วิธีคิด แบบคุณโทษและทาง
ออกเข้าประกอบกับวิธีสอนแบบบรรยาย. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. สาขาวิชา
หลักสูตรและการนิเทศบัณฑิตวิทยาลัย . มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2533.
- ชูเมคเกอร์, อี เอฟ. งานกับคุณค่าของชีวิต. แปลโดย ภาวนา ยมกนิษฐ์. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2524.
- ดวงเดือน พันธุมนาวัน. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. 2539.
- นิภา บุญศรีสวัสดิ์. การศึกษาความมีน้ำใจของครู ความอยากรู้อยากเห็น ความ
เอื้อเฟื้อและเพทุบายของนักศึกษาปีที่1-4 วิทยาลัยครูนครปฐม, ปรินญา
นิพนธ์ กศ.ม.วิชาเอกการวัดผลการศึกษา. มศว.ประสานมิตร. 2517.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. ปฏิรูปอุดมการศึกษา. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช. 2517.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. "การอบรมศึกษาค่านิยมที่พึงประสงค์" เอกลักษณ์ไทย.
1:31-48 มกราคม 2520.

บรรทม มณีโชติ. การศึกษารูปแบบของข้อคำถามแบบวัด ลักษณะนิสัยด้านความเสียสละ
ชนิดข้อความและชนิดสถานการณ์ ที่มีผลต่อคุณภาพของแบบทดสอบในด้าน
ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอกการวัดผลการ
ศึกษา. มศว.ประสานมิตร. 2530.

ปรีชา วิหคโต. การสำรวจลักษณะนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการทำงานของเยาวชน.
กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. 2526.

แผ้ว สิตถิพันธ์, พลตำรวจตรี. การพัฒนาตนเองและครอบครัว. กรุงเทพฯ : สมชาย
การพิมพ์. 2528.

พันธินัย วิหคโต และคนอื่นๆ การทดลองรูปแบบการสอนลักษณะนิสัยในการทำงานเพื่อ
พัฒนาค่านิยมทางการเรียนของนักเรียน . กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

พริ้มเพรา นิตมร. ผลการใช้หนังสือภาพที่มีตัวละครเป็นสัตว์กับหนังสือภาพที่มีตัวละคร
เป็นคนต่อคุณธรรมความ เอื้อเฟื้อของผู้อ่านสองระดับอายุ. ปริญญานิพนธ์
กศ.ม. วิชาเอกเทคโนโลยีทางการศึกษา. มศว.ประสานมิตร. 2526.

ยอดวิทย์ เครือวรรณ. การศึกษาคุณภาพของแบบสอบวัดจริยธรรมด้านความเสียสละ
ชนิดสถานการณ์ที่มีรูปแบบการตอบต่างกัน. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอก
การวัดผลการศึกษา. มศว. ประสานมิตร. 2538.

รัตน บำรุงญาติ. ผลของการพัฒนาจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้น ป.2
โดยการใช้หุ่นมือ การเล่า นิทาน และการใช้แถบเสียงนิทาน. ปริญญา
นิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์.
มศว.ประสานมิตร. 2532.

โรม สุรเสน, ป.ธ.9. คู่มือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์การศาสนา. 2534.

รุ่งรัตน์ ไกรทอง. ผลการใช้บทบาทสมมุติที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความ
เอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนวัดช่องนนทรี กรุงเทพมหานคร.
ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว. มศว.ประสานมิตร. 2537.

วรมณี , พระราช (ประยุทธ์ ปยุตโต). ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม.
กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ การพิมพ์. 2529.

- วริยา ศิวะศรียานนท์ และทวิวัฒน์ บุณทรักวิวัฒน์. บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของ
คนไทยในทศวรรษของชาวตะวันตก สมัยอยุธยา พ.ศ.2475. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. 2523.
- วัชร วงษ์สด. การทดลองสอนเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เด็กที่มีระดับพัฒนาการทาง
สติปัญญาต่างกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์. ปรินุญยานิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอกจิตวิทยา
พัฒนาการ. มศว.ประสานมิตร. 2526
- วัชรินทร์ จีบเกตุ. ผลของสถานการณ์จำลองที่มีต่อความเสี่ยสละของนักเรียนชั้นประถม
ปีที่ 5 โรงเรียนอินทรมหรรณอนุสรณ์ จังหวัดสมุทรปราการ. ปรินุญยานิพนธ์
กศ.ม. วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว. มศว.ประสานมิตร. 2534.
- วารินทร์ ม่วงสุวรรณ. ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูลูกแบบให้ความรักและแบบ
ควบคุม ที่มีผลต่อความเอื้อเฟื้อและวินัยทางสังคม. ปรินุญยานิพนธ์ กศ.ม.
วิชาเอกจิตวิทยาพัฒนาการ. มศว. ประสานมิตร. 2517.
- วาสนา ปัทมาลัย. ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความขยันหมั่นเพียรในการเรียน
วิชาภาษาไทย ของนักเรียน ชั้น ม.2 โรงเรียนอนุกุลวิทยาลัย จังหวัดเลย.
ปรินุญยานิพนธ์ กศ.ม.วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว. มศว.ประสานมิตร. 2529.
- วิชาการ, กรม. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521. กรุงเทพฯ : ศุภสภา
ลาดพร้าว. 2520
- วิชาการ, กรม. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524. กรุงเทพฯ : ศุภสภา
ลาดพร้าว. 2523.
- วิบูลลักษณ์ ธรรมลักขณา. ผลการฝึกวิธีพัฒนาตนเองที่มีต่อความตั้งใจเรียนของนักเรียน
ชั้น ม.ศ.1. ปรินุญยานิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอกการแนะแนว. มศว.ประสานมิตร.
2526.
- เวที , พระเทพ (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. 2531.
- เวที , พระเทพ (ประยุทธ์ ปยุตโต). แสงเงินแสงทองของชีวิต กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
2536.
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : พิมพ์ไทย.
2540.

- สัปพนธ์ เกตุทัต, ศาสตราจารย์.ดร. "วิสัยทัศน์กว้างไกล ปฏิบัติได้ผลจริง" ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่ออนาคตไทย.
- สุโขทัยธรรมาธิราช. มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนชุด วิชาการสอนกลุ่มสร้างเสริม
ลักษณะนิสัย หน่วยที่ 1 - 7 . นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมา
ธิราช. 2520.
- สุนีย์ ชินศักดิ์ชัย. การทดลองใช้หุ่นเชิดเป็น "แม่แบบ" เพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความ
เอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้น ป.2. ปรียญานิพนธ์ กศ.ม. วิชาเอกการแนะแนว. มศว.
ประสานมิตร. 2525.
- สุบรรณ สิทธิศักดิ์. จริยธรรม 5 นาที. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ กรมการศาสนา. 2529.
- สุพัตรา สุภาพ. "บทที่ 9 การขัดเกลาทางสังคม" ภาควิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย. 2538.
- สมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ. "หน่วยที่ 5 การจัดกิจกรรมการสอนจริยศึกษา"
เอกสารการสอนชุดวิชา การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หน่วยที่ 1 - 7.
นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ 4. 2520.
- สุทธิชัย เดชสุวรรณนิธิ. ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อความเสียสละของนักเรียนชั้น
ประถมปีที่ 6 โรงเรียนวัดหน้า สปอ.หัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช.
ปรียญานิพนธ์ กศม. วิชาเอกจิตวิทยาการศึกษา. มศว.ประสานมิตร. 2537.
- ถาวรณ เต็มยอด. ผลของการใช้ชุดการแนะแนวที่มีต่อความเสียสละของนักเรียนชั้น
ป.6 โรงเรียนบ้านบางม่วง อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. ปรียญานิพนธ์
กศม. วิชาเอกจิตวิทยาการแนะแนว. มศว.ประสานมิตร. 2537.
- MarburGer.R.G. " An Innovated Teaching Technique for occupational Investigator"
Master's thesis. North Texas State University. Master Abstracts International.
3:190 Fall. 1983.
- Kohlberg, L. " Development of moral character and moral ideology in M.L Hoffman
L.W Hoffman (Lods) Review of Child Development Research. Vol.1" ,
Hartford , Connecticut Connecte Printers, Inc. 1964.

ภาคผนวก



แบบบันทึกการทำงาน เสียดละ เพื่อช่วยเหลือสังคมส่วนรวม

1. ข้าพเจ้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม.....จำนวนสมาชิก.....คน
และมีบทบาทในกลุ่มเป็น.....
2. ปัญหาที่ได้ช่วยกันระดมพลังสมองที่จะช่วยกันแก้ไข คือ.....
3. สาเหตุของปัญหา.....
4. แนวทางแก้ไขปัญหากลุ่มพิจารณา
ทางเลือกที่ 1..... ผลในแง่บวก.....ผลในแง่ลบ.....
ทางเลือกที่ 2..... ผลในแง่บวก.....ผลในแง่ลบ.....
ทางเลือกที่ 3..... ผลในแง่บวก.....ผลในแง่ลบ.....
ทางเลือกที่ 4..... ผลในแง่บวก.....ผลในแง่ลบ.....
5. แนวทางแก้ไขปัญหากลุ่มพิจารณาเลือก คือ.....
6. วางแผนปฏิบัติ ตามแนวทางแก้ไขปัญหา

กิจกรรม	วันเวลาที่ปฏิบัติ	ผู้ปฏิบัติ	อุปกรณ์

7. กิจกรรมที่ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ
คือ.....
8. ตารางปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมของฉัน

กิจกรรม	วันเวลา	ผลที่เกิด

9. ผลการประชุมระหว่างการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้า

ครั้งที่	วัน เดือน ปี	สิ่งที่ต้องปรับปรุง	เหตุผลที่ต้องปรับปรุง

10. ข้อคิดเห็นที่ได้จากกิจกรรมนี้

ขณะวางแผน.....

 ระหว่างปฏิบัติ.....

 เมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติ.....

แบบบันทึกความคิดเห็นของครู

1. จากข้อมูลแสดงว่า นักเรียนรู้จักการเสียสละ ช่วยเหลือสังคม และมุ่งมั่นพัฒนาเพียงใด

1. การเสียสละ.....
2. การช่วยเหลือสังคม.....
3. การมุ่งมั่นพัฒนา.....

2. นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมด้านใด เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข
 เป็นคนเสียสละ ช่วยเหลือสังคม และตระหนักถึงเรื่องสุขภาพ ความสะอาด

.....

3. การติดตามผลของครูต่อกลุ่มนักเรียน

ครั้งที่	วันที่	ผลการติดตาม

เครื่องมือสำหรับบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน

ที่	ชื่อ-สกุล	การวางแผน ร่วมกัน	การแบ่งงาน รับผิดชอบ	การรับฟัง ความคิดเห็น	การประเมิน ผลงานกลุ่ม	รวม
		5 คะแนน	5 คะแนน	5 คะแนน	5 คะแนน	20 คะแนน

หมายเหตุ

เกณฑ์การให้คะแนน

5 = ดีมาก 4 = ดี 3 = ปานกลาง 2 = พอใช้ 1 = ปรับปรุง

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

อธิบดีกรมวิชาการ

รองอธิบดีกรมวิชาการ

ศาสตราจารย์อุทุมพร จามรมาน ภาควิชาวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้อำนวยการกองวิจัยทางการศึกษา (นางสาวอรุณศรี อนันตรศิริชัย)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางพันธณีย์

วิหคโต

หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการ
การเรียนการสอน

ร.ท.หญิงสุดาวรรณ

เครือพานิช

กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน

นายจันทร์

สกุลวงศ์ไพบูลย์

กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้วิจัยในโครงการ

รองศาสตราจารย์พิศิษฐ

ต้นทวนิช

คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์

รองศาสตราจารย์ทวีศักดิ์

จินตานุรักษ์

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

รองศาสตราจารย์สมร

ทองดี

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมคิด

พรมจัย

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นวลจิตต์

เชาวกิตติพงศ์

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์

นางพิมพ์ใจ

ภิบาลสุข

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

นายชัยพจน์

รักษาม

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา
เขตการศึกษา 5

นายสมหวัง	คันธรส	หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่
นายผดุงชัย	ภูพัฒน์	ภาควิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร เขตลาดกระบัง
นางพันธณีย์	วิหคโต	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการ การเรียนการสอน

ผู้สังเคราะห์และเขียนรายงาน

นายชัยพนธ์	รักงาม	หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5
------------	--------	---

ผู้ตรวจและพิจารณารายงาน

ศาสตราจารย์อุทุมพร จามรมาน	ภาควิชาวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นางสาวอรุณศรี อนันตรศิริชัย	ผู้อำนวยการกองวิจัยทางการศึกษา
นางพันธณีย์ วิหคโต	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน

คณะบรรณาธิการ

นางพันธณีย์	วิหคโต	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการ การเรียนการสอน
ร.ท.หญิงสุดาวรรณ	เครือพานิช	กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน
นายจันทร์	สกุลวงศ์ไพบุลย์	กลุ่มวิจัยและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอน กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้เรียบเรียงและจัดทำต้นฉบับ

นายจันทร์	สกุลวงศ์ไพบุลย์	กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ
นางสาวจุฑามาส	เลากาญจน์	กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

ผู้ออกแบบปก

นายชูเกียรติ	เกิดอุดม	ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ
--------------	----------	------------------------------



พิมพ์ที่ โรงพิมพ์การศาสนา 2542

314/316 ปากซอยบ้านนาคร ถนนบำรุงเมือง ป้อมปราบ กรุงเทพฯ 10100
นายปกรณ์ อัมมกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. 2233351, 2235548

